

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

ФАКУЛЬТЕТ ПЕДАГОГІКИ, ПСИХОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА МЕТОДИКИ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

**ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОДИДАКТИЧНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ
КЛАСІВ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ**

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала:

студентка 6 курсу, 610 групи

спеціальності 013 «Початкова освіта»

СОКОЛОВА ОЛЕСЯ ОЛЕГІВНА

Керівник: д. пед. наук, проф. Романюк С.З.

*До захисту допущено
на засіданні кафедри
протокол № ___ від _____ 2021 р.*

Зав. кафедрою _____ д. пед. наук, проф. Романюк С.З.

ЧЕРНІВЦІ – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОДИДАКТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ	7
1.1. Стан проблеми формування лінгводидактичної компетентності майбутніх учителів початкових класів у педагогічній теорії і практиці	7
1.2. Сутність і структура лінгводидактичної компетентності майбутніх учителів початкових класів	13
1.3. Психолінгвістичні чинники формування лінгво- дидактичної компетентності майбутніх учителів початкових класів	26
Висновки до розділу 1	31
РОЗДІЛ 2. СИСТЕМА ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОДИДАКТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ	33
2.1. Традиційні й інноваційні форми лінгводидактичної підготовки майбутніх учителів початкових класів	33
2.2. Інноваційні методи навчання у процесі лінгводидактичної підготовки майбутніх учителів початкових класів	41
2.3. Система вправ для формування лінгводидактичної компетентності майбутніх учителів початкових класів	56
Висновки до розділу 2	71
ВИСНОВКИ	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	75

ВСТУП

Актуальність теми. Тенденції розвитку сучасної вищої освіти України в контексті євроінтеграційних процесів потребують перегляду й оновлення процесу фахової підготовки здобувачів освіти, у результаті якої вони оволодівають низкою компетентностей, необхідних для здійснення професійної діяльності на високому якісному рівні, що відповідає світовим стандартам і викликам інформаційного суспільства XXI століття.

Нестабільність сучасного світу, інтенсивність соціально-економічних і технологічних змін зумовлюють потребу вчитися впродовж усього життя. Тому вже в школі на перший план висувається не накопичення дитиною інформації, а засвоєння інтелектуальних технологій, які є складниками культури та невід'ємною частиною змісту освіти. У центрі навчання має бути інтерес, пізнавальна активність школярів, позитивне ставлення до процесу й результатів своєї праці.

У цих умовах особистість учителя залишається ключовою фігурою в освітньому процесі. Адже від його обізнаності, компетентності, мобільності, професіоналізму, бажання й уміння працювати по-новому залежить, як швидко відбуватимуться зміни в освіті, чи відповідатиме початкова школа насущним вимогам сьогодення, чи зможе вона підготувати молодшого школяра до подальшого розвитку, навчання й виховання в основній і старшій школі.

На підвищенні рівня освіти в Україні, необхідності підготовки вчителя Нової української школи наголошується у законодавчо-нормативних документах, серед яких: Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»), закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про загальну середню освіту», «Про засади державної мовної політики», Державна програма «Вчитель», «Концепція педагогічної освіти», професійний стандарт «Вчитель початкових класів закладів загальної середньої освіти» тощо.

Професійна готовність вчителя початкових класів передбачає наявність у своїй структурі сформованої лінгводидактичної компетентності, яка засвідчує

його можливості забезпечити формування у молодших школярів ключової компетентності – вільне володіння українською мовою та здатність користуватися нею у всіх життєво важливих ситуаціях. Крім того, використання компетентнісного підходу в лінгводидактичній підготовці майбутніх учителів початкової школи є вимогою Державного стандарту початкової освіти та Типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти I ступеня, де чітко окреслено базові лінії формування мовної та мовленнєвої особистості учнів.

На сучасному етапі розвитку освітньої галузі одним із провідних її напрямів є впровадження компетентнісно-орієнтованого навчання. Із реалізацією компетентнісного підходу в Україні пов'язана також якість професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи. Теоретичні та практичні аспекти застосування компетентнісного підходу у вищій освіті розкрили у своїх дослідженнях Н. Бібік, Л. Ващенко, І. Гудзик, О. Дубасенюк, Л. Коваль, О. Овчарук, О. Савченко та ін.; сутність понять «компетентність», «лінгвістична компетентність» досліджували З.Бакум, Н.Бібік, С.Караман, О.Овчарук, О.Пометун, О.Савченко, О.Семенов, М.Пентилюк, І.Хом'як та ін.; лінгводидактичні засади навчання мови обґрунтували З.Бакум, О.Біляєв, М.Вашуленко, В.Дороз, О.Копусь, В.Мельничайко, М.Пентилюк, Т.Симоненко та ін.; методику мовної підготовки студентів розглядали Т.Донченко, Л.Мацько, Н.Непийвода, О.Семенов, М.Степаненко та ін.. У працях зазначених вчених узагальнено досвід, виокремлено проблеми й окреслено шляхи подальшого вдосконалення процесу підготовки майбутнього вчителя загалом і вчителя початкових класів зокрема, який на належному рівні володіє знаннями з педагогіки, психології, лінгвістики, методики навчання української мови, вміє знаходити і впроваджувати в освітній процес ефективні технології мовної освіти учнів, аналізувати їх ефективність і творчо вдосконалювати.

Проте проблема лінгводидактичної підготовки здобувачів вищої освіти до викладання української мови у початковій школі не привернула належної уваги дослідників. Недостатньо розробленою залишається і проблема

визначення сутності та структури лінгводидактичної компетентності майбутніх вчителів початкових класів, а також методики її формування та навчально-методичного забезпечення.

Отже, об'єктивна потреба в розробленні сучасної методичної системи формування лінгводидактичної компетентності майбутніх учителів початкових класів відповідно до Концепції Нової української школи та недостатній рівень дослідження зазначеної проблеми в науковій літературі зумовили актуальність і вибір теми кваліфікаційної роботи «Формування лінгводидактичної компетентності майбутніх вчителів початкових класів закладів загальної середньої освіти».

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні методичної системи формування лінгводидактичної компетентності майбутніх вчителів початкових класів у процесі професійної підготовки.

Відповідно до поставленої мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. Проаналізувати стан розробленості досліджуваної проблеми в науковій літературі та педагогічній практиці.
2. Уточнити сутність поняття «лінгводидактична компетентність майбутнього вчителя початкових класів», визначити її структуру.
3. Обґрунтувати інноваційні форми і методи лінгводидактичної компетентності майбутнього вчителя початкових класів.
4. Запропонувати систему вправ для формування лінгводидактичної компетентності майбутнього вчителя початкових класів.

Об'єкт дослідження – лінгводидактична компетентність у професійній підготовці майбутніх вчителів початкових класів.

Предмет дослідження – методична система формування лінгводидактичної компетентності майбутніх вчителів початкових класів закладів загальної середньої освіти.

Для досягнення визначеної мети та вирішення поставлених завдань використано такі **методи дослідження**: теоретичні: вивчення, аналіз та синтез положень психолого-педагогічної, лінгвістичної, лінгводидактичної та

навчально-методичної літератури з теми дослідження, державних нормативно-правових актів та навчально-методичної документації закладів вищої освіти з метою вивчення стану досліджуваної проблеми; методи порівняльного аналізу, абстрагування й узагальнення одержаних результатів дослідження; проектування методичної системи формування лінгводидактичної компетентності майбутніх вчителів початкових класів; емпіричні: бесіди зі студентами й викладачами; анкетування здобувачів освіти; спостереження за освітнім процесом.

Теоретичне значення одержаних результатів полягає у виявленні стану досліджуваної проблеми в педагогічній теорії і освітянській практиці; уточненні сутності поняття «формування лінгводидактичної компетентності майбутніх вчителів початкових класів» та її структури; обґрунтуванні методичної системи формування лінгводидактичної компетентності майбутніх вчителів початкових класів закладів загальної середньої освіти.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості використання методичних рекомендацій і обґрунтованої методичної системи формування лінгводидактичної компетентності майбутніх вчителів початкових класів в освітньому процесі закладів вищої освіти та в діяльності закладів післядипломної педагогічної освіти

Структура дипломної роботи. Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОДИДАКТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

1.1. Стан проблеми формування лінгводидактичної компетентності майбутніх учителів початкових класів у педагогічній теорії і практиці

Важливий напрям розвитку сучасної вищої освіти – формування майбутніх фахівців, які опанували глибокими професійними знаннями та компетентностями й готові до їх використання у власній діяльності. На сучасному етапі освітніх реформ варто приділяти увагу формуванню та розвитку у майбутніх учителів оцінювально-аналітичних навичок, збагаченню їх лінгводидактичного досвіду, знайомству з інноваційними методиками мовної освіти, вмінню працювати із різними інформаційними джерелами тощо. Суттєву роль при цьому відіграють ключові компетентності, вивченню проблем формування котрих присвячено ряд наукових досліджень у галузі професійної педагогіки.

Ретроспективний аналіз становлення та розвитку ключових компетентностей в освіті наводить Л.Є. Петухова, яка в цьому процесі умовно виділяє три етапи. На першому етапі (1960-1970 рр.) вводять поняття «компетенція», «компетентність». Другий етап (1970-1990 рр.) характеризується розробками змісту понять, компонентів, видів компетентностей (Дж. Равен). Проблема сутності і формування професійної компетентності у цей час активно досліджується в Україні. Наприклад, Н.В. Кузьміна трактує компетентність як інтегративну якість особистості. У 1990 р. розпочинається третій етап, який триває й до сьогодні. Цей етап відзначився дослідженнями І.П. Гудзик, Р.В. Лопатич, А.К. Маркової, Л.Є. Петухової, О.І. Пометун, О.В. Овчарук, А.В. Хуторського тощо [49, с. 195].

Підготовка конкурентоспроможного фахівця – це пріоритетне завдання професійної вищої освіти. Найактуальнішим у цьому контексті є

компетентнісний підхід, котрий посів визначальне місце у науці на межі ХХ-ХХІст.

В Європі даний підхід активно розвивається із 2000 р., коли Європейська комісія розпочала проект «Налаштування освітніх структур у Європі», котрий триває до цього часу й охопив багато європейських країн, в тому числі, й Україну. У 2005 р. за Болонським процесом прийнята Рамка кваліфікацій європейського простору вищої освіти (РК ЄПВО), а у 2008 р. схвалена Європейська рамка кваліфікацій для навчання впродовж життя (ЄРК НВЖ) [39, с. 8].

В останні десятиліття проблеми компетентнісно-орієнтованого навчання вивчають відомі міжнародні організації (ЮНЕСКО, Міжнародний департамент стандартів для навчання, досягнення освіти тощо).

Із реалізацією компетентнісного підходу невід'ємно пов'язана якість професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи. Сутність компетентнісного підходу, що полягає у спрямуванні навчального процесу на формування в учнів ключових і предметних компетентностей розкрито в наукових працях Н.М. Бібік, О.І. Пометун, О.Я. Савченко.

Необхідність компетентнісного підходу в лінгводидактичній підготовці студентів спеціальності «Початкова освіта» зумовлена вимогами сучасного Державного стандарту початкової освіти та Типовою освітньою програмою закладів загальної середньої освіти І ступеня, які чітко визначають завдання і теоретико-методичні засади формування мовної особистості учнів в освітньому просторі Нової української школи.

У вітчизняній та зарубіжній дидактиці впродовж останніх десятиліть сформувалася компетентнісна теорія змісту освіти, яка відображає інтегральний прояв професіоналізму, досвіду педагогічної діяльності й педагогічної творчості.

О.В. Глузман, проводячи аналіз трансформаційних явищ, які відбуваються у сучасній освіті, відзначає, що компетентнісно-орієнтований підхід став «новим концептуальним орієнтиром вищої школи зарубіжжя та

породжує безліч дискусій як на міжнародному, так і національному рівнях різних країн» [13, с. 4].

В останній час з'являються нові проєкти щодо впровадження компетентнісного підходу в українській лінгводидактиці (І.В. Варна夫ська, М.С. Вашуленко, І.П. Гудзик, О.А. Кучерук, В.А. Ницета, Н.М. Остапенко, М.І. Пентилюк, А.В. Нікітіна тощо).

Найбільш обґрунтовану концепцію компетентнісного підходу представлено у розробленому українськими вченими міжнародному проєкті «Освітня політика та освіта «рівний-рівному», де є розмежування понять компетентність і компетенція.

Результати аналізу науково-педагогічних джерел щодо визначення сутності понять «лінгводидактика» та «лінгводидактична компетентність» наведено в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Підходи науковців до визначення поняття

«лінгводидактика» та «лінгводидактична компетентність»

Термін «лінгводидактика» – загальна теорія навчання мовам. Лінгводидактика досліджує загальні засади навчання мовам, специфіку змісту, методів та засобів навчання мови у залежності від мети, завдань, характеру матеріалу, що вивчається, умов монолінгвізму чи білінгвізму та індивідуальних особливостей учнів [11, с. 29].
Лінгводидактична компетентність – це цілісне та інтегративне утворення, що включає мовну, мовленнєву, соціокультурну, дидактичну, особистісну компетенції, які дозволяють успішно здійснювати професійну діяльність [15].
Лінгводидактична компетентність – це володіння випускника наборами знань, умінь, навичок та досвідом оцінного ставлення до об'єкту, предмету, змісту та структури мовознавчої дисципліни, використання принципів, методів, прийомів, засобів та форм навчання [48, с. 45].
Лінгводидактична компетентність – компонент лінгвометодичної компетентності вчителя-словесника в складі його методичної компетентності [66].
Лінгводидактична компетентність – «... володіння магістрантом сукупністю знань, умінь, навичок і досвідом оцінного ставлення до суб'єкта, об'єкта, предмета, змісту та структури мовознавчих і лінгводидактичних дисциплін, умінням реалізовувати принципи,

методи, прийоми, засоби та форми навчання, що являють собою інтегровану характеристику якості особистості майбутнього магістра-філолога» [31, с. 275].

<p>Лінгводидактична компетентність – «здатність на високому науковому й методичному рівнях з урахуванням психологічної та вікової специфіки, застосовуючи різноманітні форми організації навчально-виховного процесу та постійно самовдосконалюючись, якісно організувати процес становлення в школярів мовної та мовленнєвої компетентностей» [70, с. 199].</p>
<p>Лінгводидактична компетентність – «це багатокomпонентне утворення, формування якого можливо за умови впровадження комплексних змістових та організаційних заходів, врахування сутнісних характеристик кожної з компетенцій, функцій провідних видів професійно-педагогічної діяльності, сукупності особистих якостей майбутніх фахівців» [31].</p>
<p>Лінгводидактична компетентність – «інтегративна якість учителя, яка передбачає його готовність та здатність реалізовувати мету навчання другої (нерідної) мови на основі знання лінгводидактичних категорій, закономірностей засвоєння другої мови у навчальних умовах» [14, с. 94].</p>
<p>«Лінгводидактична компетентність учителів початкової школи має забезпечувати власну професійну адаптацію, конкурентоспроможність, фахову самореалізацію, а також сприяти практичному втіленню соціокультурної змістової лінії навчання мови й мовлення у плані урізноманітнення форм і засобів професійного спілкування» підготовку у руслі соціокультурних тенденцій сучасності [70, с. 421].</p>

У формуванні лінгводидактичної компетентності майбутніх учителів початкової школи суттєву роль відіграють дисципліни, котрі опановують студенти впродовж навчання в закладі вищої освіти. Вичерпний перелік дисциплін, які вивчають студенти, представлено в освітньо-професійних програмах «Початкова освіта» першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 013 «Початкова освіта» галузі знань «01 Освіта / Педагогіка».

Освітньо-професійна програма «Початкова освіта» – нормативний документ, у якому відображаються цілі освітньої та професійної підготовки бакалаврів, визначаються вимоги до компетентностей фахівця у галузі 01 «Освіта/Педагогіка» спеціальності 013 «Початкова освіта».

Згідно із вимогами Міністерства освіти і науки України навантаження одного навчального року у закладах вищої освіти становить 60 кредитів ЄКТС,

а обсяг одного кредиту – 30 год. Обсяг освітньо-професійної програми для здобуття ступеня «бакалавр» за спеціальністю 013 «Початкова освіта» галузі знань «01 Освіта / Педагогіка» кафедри педагогіки та методики початкової освіти Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича – 240 кредитів (4 роки навчання); обсяг освітньо-професійної програми для здобуття ступеня «бакалавр» на основі ступеня «молодший бакалавр» – 180 кредитів ЄКТС (3 роки навчання); обсяг освітньо-професійної програми для здобуття ступеня «магістр» – 90 кредитів ЄКТС (1,5 роки навчання); обсяг освітньо-професійної програми для здобуття ступеня «магістр» на базі освітнього рівня «бакалавр» з іншої галузі – 120 кредитів ЄКТС (2 роки навчання); обсяг освітньо-наукової програми для здобуття ступеня «магістр» – 120 кредитів ЄКТС (2 роки навчання), із обов'язковим включенням дослідницької (наукової) компоненти обсягом не менше як 30% (36 кредитів ЄКТС). Кількість кредитів для навчальних дисциплін, практик, курсових робіт не менше 3 кредитів. Кількість навчальних дисциплін на навчальний рік не перевищує 16 (8 дисциплін за семестр).

Структура освітньо-професійної програми підготовки фахівців першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти за спеціальністю 013 «Початкова освіта» галузі знань «01 Освіта / Педагогіка» кафедри педагогіки та методики початкової освіти Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича включає наступні складові: цикл загальної підготовки фахівців; цикл професійної підготовки; контрольні заходи і атестація здобувачів вищої освіти.

У структурі освітніх програм першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти за спеціальністю 013 «Початкова освіта» галузі знань «01 Освіта / Педагогіка» кафедри педагогіки та методики початкової освіти Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича нормативні дисципліни складають до 75% загального обсягу кредитів, а вибіркові навчальні дисципліни – від 25% загального обсягу кредитів. Вибіркові навчальні дисципліни сформовані із дисциплін

самостійного вибору закладу освіти і вільного вибору студента.

Згідно із законом України «Про вищу освіту» заклад вищої освіти розробляє освітньо-професійні програми за кожною спеціальністю і на основі цього розробляє навчальний план, котрий визначає перелік та обсяг навчальних дисциплін у кредитах ЄКТС, послідовність вивчення дисциплін, форми проведення навчальних занять та їх обсяг, графік навчального процесу, форми поточного і підсумкового контролю [25]. Тому виникає необхідність правильного складання навчального плану в сенсі не тільки послідовності вивчення навчальних дисциплін, а й врахування правомірного відсоткового співвідношення кредитів і годин. Складанню плану передують глибоке вивчення бюджету часу студента і врахування європейських вимог в системі освіти, а також умови контролю.

Аналіз навчальних планів і програм професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича показує, що самостійна робота студентів складає не менше 50% загального обсягу часу, який відведений на вивчення дисципліни. Така тенденція зростання відсотку самостійної роботи студентів пояснюється тим, що без стійкого прагнення до вдосконалення знань у процесі самостійної роботи майбутній учитель початкових класів не зможе бути обізнаний у сучасних досягненнях науки і не зможе належно реалізуватися в професійній діяльності. А тому важливим є планування, організація та розробка завдань для самостійної роботи із різних навчальних дисциплін. Самостійну роботу студента слід планувати так, щоб результат її виконання мав творчий підхід із врахуванням сформованих педагогічних здібностей, нахилів та всебічного розвитку студента. Важливим є керівництво і контроль викладачем виконання самостійної роботи, адже тільки ефективно організована й керована самостійна робота студента впливатиме на процес формування професійної компетентності вчителя та самостійності фахівця.

Освітньо-професійні програма «Початкова освіта» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 013 «Початкова освіта»

галузі знань «01 Освіта / Педагогіка» кафедри педагогіки та методики початкової освіти Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича включає вивчення ряду дисциплін, котрі сприятимуть розвитку лінгводидактичної компетентності, а саме: «Українська мова (за професійним спрямуванням)», «Сучасна українська мова з практикумом», «Методика навчання мовно-літературної освітньої галузі (українська мова)», «Розвиток зв'язного мовлення молодших школярів», «Методика навчання української мови як державної в школах з мовами навчання національних меншин». Формування лінгводидактичної компетентності майбутніх учителів початкової школи продовжується під час здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти, на якому студенти опановують дисципліну «Нові підходи до навчання мовно-літературної освітньої галузі в початковій школі».

Отже, у контексті становлення нової освітньої парадигми в українській лінгводидактиці провідним напрямком виступає компетентнісно-орієнтоване навчання, в рамках котрого оперуємо поняттями компетентність, компетенція, компетентнісний підхід. Підготовка майбутніх учителів початкової школи неможлива без формування у них лінгводидактичної компетентності.

1.2. Сутність та структура лінгводидактичної компетентності майбутніх учителів початкових класів

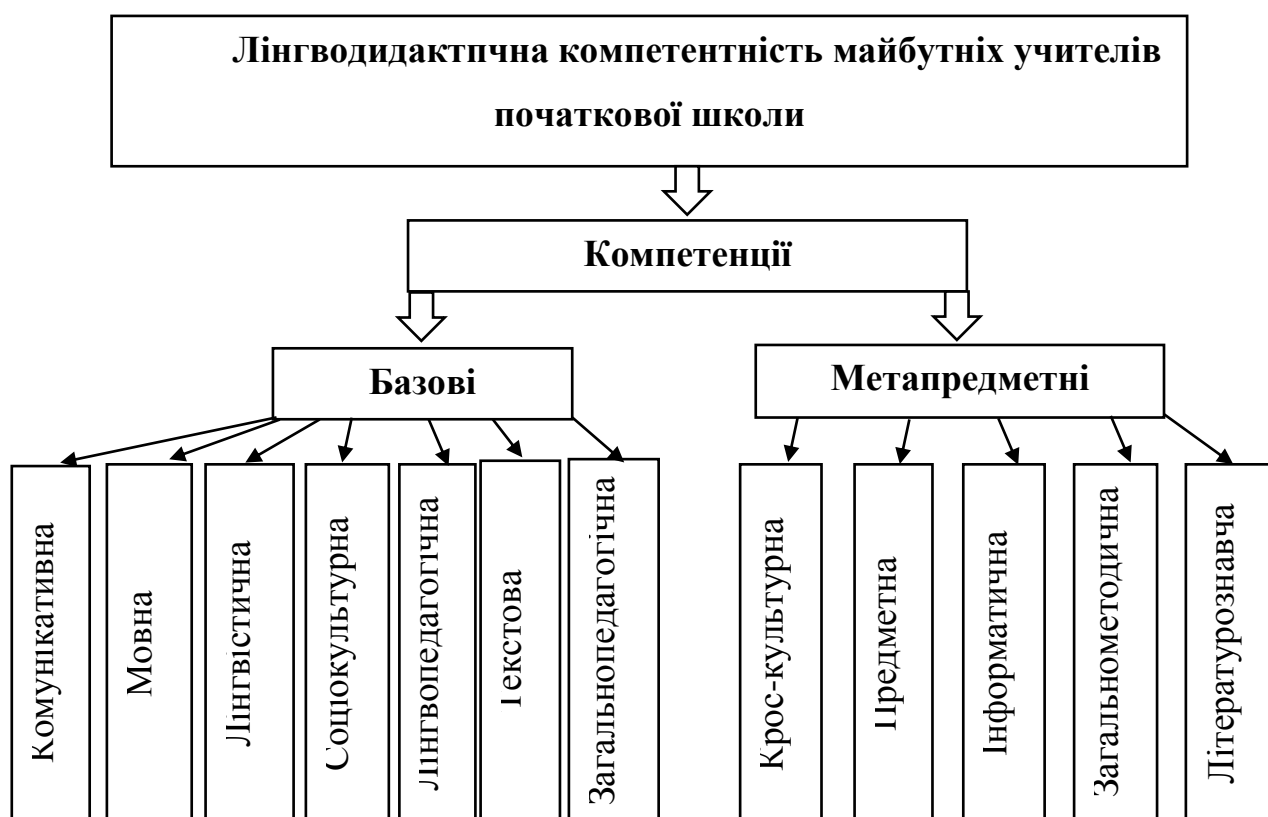
Сучасного педагога Нової української школи складно уявити без уміння керувати процесом формування і розвитку мовної й мовленнєвої особистості учня. Тому майбутнім учителям початкових класів, які закладають основи цього процесу, необхідно чітко усвідомити, які компетентності у них мають бути сформовані, щоб у подальшому успішно здійснювати педагогічну діяльність.

Виходячи із того, що здійснення ефективної професійної підготовки майбутніх учителів неможливе без виявлення складових лінгводидактичної компетентності, актуальним є опис її компонентів і особливостей їх

формування у студентів спеціальності «Початкова освіта».

Лінгводидактична компетентність – це володіння випускником наборами знань, умінь, навичок та досвідом оцінного ставлення до предмету, змісту та структури мовознавчої дисципліни, використання принципів, методів, прийомів, засобів та форм навчання [3, с. 25]. Вони являють собою інтегровану характеристику якості особистості випускника – учителя початкових класів. Результативний блок університетської методичної підготовки майбутнього вчителя-початківця побудований на поєднанні пізнавальних ставлень і практичних навичок, цінностей, емоцій, поведінкових компонентів щодо лінгводидактичних категорій – змісту навчання української мови в середніх загальноосвітніх закладах; сучасних тенденцій розвитку теорії та методики навчання мови; технології уроку рідної мови та інших форм організації навчально-виховного процесу з української мови; методів і прийомів, засобів навчання тощо.

Зміст лінгводидактичної компетентності майбутніх учителів початкової школи становить сукупність компетенцій, котрі, у свою чергу, розділені на базові та метапредметні. Складові лінгводидактичної підготовки схематично представлено на рис. 1.1.

*Рис. 1.1. Складові лінгводидактичної компетентності
майбутніх учителів початкової школи*

Кожен складник лінгводидактичної компетентності майбутніх учителів початкової школи включає в себе ряд знань та умінь, які її визначають.

До базових компетенцій лінгводидактичної підготовки студентів спеціальності «Початкова освіта» вчені відносять комунікативну, мовну, лінгвістичну, соціокультурну, лінгвопедагогічну, текстову та загальнопедагогічну. Серед метапредметних компетенцій виділяємо крос-культурну, предметну, інформатичну, загальнометодичну та літературознавчу [3, с. 34].

Комунікативна компетенція передбачає оволодіння всіма видами мовленнєвої діяльності, знання особливостей культури усного і писемного мовлення, уміння використовувати ці знання в різних ситуаціях спілкування, враховуючи інтереси і психологічні особливості адресата [63, с. 357]. Майбутні вчителі початкової школи мають бути готовими до спілкування у будь-якому комунікативному просторі і в будь-якій ситуації.

Зазначена компетенція відповідає за сформованість і розвиненість усіх видів мовленнєвої діяльності – говоріння, слухання, читання і письма.

До цієї компетенції входить не лише комплекс мовних знань, а й формування умінь у сфері практичного використання мови в процесі мовленнєвої діяльності. Комунікативна компетенція веде до підвищення загальної гуманітарної культури особистості, формування у неї творчих і світоглядних якостей, необхідних для включення її до різноманітних видів мовної діяльності [19].

Для ефективного формування комунікативної компетенції студентів варто залучати до публічної мови, ораторського мистецтва, що передбачає участь у дискусіях, діалозі, диспутах, виступах у ролі доповідача тощо. Така мовленнєва діяльність сприяє оволодінню публіцистичним і офіційно-діловим стилями, культурою мовлення, ораторським мистецтвом, мистецтвом дискутувати, вміннями діалогічного мовлення.

Одна з важливих умов успішного навчання мови – практичне оволодіння нею для якісної підготовки майбутніх учителів до практичної роботи. Особливе місце в розв'язанні завдання належить роботі з формування лінгвістичної компетентності. Критерії формування лінгвістичної компетентності – теоретичні знання рідної мови, дитячої літератури, інших мов, практичні вміння (гностичні, проектувальні, конструктивні, організаторські, комунікативні) та навички застосування отриманих знань і вмінь як складової частини культури мовної особистості сучасного вчителя [28, с. 80].

Для формування лінгвістичної компетентності майбутнього вчителя початкових класів актуальним є: 1) сприяння посиленню інтересу до вивчення української мови; 2) залежність форми навчання, видів його контролю від змісту навчального матеріалу; 3) перевага методів особистісно орієнтованого навчання, котрі активізують розвиток розумової й розмірковувальної діяльності студентів, їхню самодіяльність, роботу всієї академічної групи загалом, гарантують свідоме, систематичне сприйняття й міцне засвоєння знань; 4) ефективне поєднання методів навчання у викладанні мовних дисциплін, забезпечення єдності формальних і матеріальних моментів, тобто відповідність змісту навчального матеріалу та форм його викладу; 5) постійна, планомірна робота над підвищенням мовної та мовленнєвої культури студентів, їхньої орфографічної і пунктуаційної грамотності; 7) упровадження інноваційних технологій, індивідуально орієнтованих інтегративних методик, які спрямовані на досягнення кінцевого результату – підвищення рівня знань як основної умови набуття лінгвістичної компетентності [28, с. 80].

Майбутні вчителі початкової школи мають вміти вирішувати комунікативно-ситуативні завдання, котрі дозволяють наблизити навчання до природних умов спілкування в конкретних життєвих ситуаціях, вміти орієнтуватися в них, добирати мовні засоби, які відповідають особливостям мовної ситуації (навіщо, кому, в яких умовах щось має бути сказано), широко використовувати інтерактивні прийоми навчання (мозковий штурм, мікрофон, кошик ідей тощо).

Формування комунікативної компетенції студентів спеціальності «Початкова освіта» проходитиме ефективніше за умови залучення їх до активної комунікативної діяльності в усіх сферах життя.

Однією з базових у лінгводидактичній підготовці вчителів початкової школи є мовна компетенція. Саме ця компетенція забезпечує розвиток здібностей учнів до аналізу та оцінки різних мовних явищ, умінь і навичок мовного спілкування, оволодіння основними нормами літературної мови [42, с. 31].

Термін «мовна компетенція» запропоновано Н. Хомським у середині ХХст. Під мовною компетенцією розуміють сукупність конкретних умінь, які необхідні члену мовного співтовариства для мовних контактів з іншими і оволодіння мовою як навчальною дисципліною. На думку І.П. Гудзик, слід використовувати те тлумачення, згідно з котрим до мовної компетенції відносять знання мовних одиниць і правил їх вживання, тобто лексико-граматичні вміння, а не весь комплекс проблем, що визначають якість висловлювання, в тому числі і соціолінгвістичний, комунікативний аспекти. До мовної компетенції вона відносить розуміння значень великої кількості слів і знання правил їх поєднання й деривації, вміння формувати речення різних семантичних і структурних типів. Ці знання та вміння роблять можливою побудову, принаймні, найпростіших дискурсів і текстів [15, с. 57].

До структури мовної компетенції входять наступні компоненти: фонетичний, орфоепічний, словотвірний, морфологічний, синтаксичний, лексичний.

Кінцева мета мовної компетенції – володіння багатством мови як умова успішної мовленнєвої діяльності. Формування цієї компетенції необхідно будувати на основі дотримання певної ієрархії: мовні дії – комунікативні дії – текстові дії [19, с. 27].

Серед базових компетенцій, котрими повинні володіти майбутні учителі початкової школи, визначне місце посідає лінгвістична компетенція, яка трактується у методиці доволі неоднозначно. Дуже часто цей термін вживають

як синонім до мовної компетенції.

М.М. Шанський до лінгвістичної компетенції включав формування уявлень «про те, як влаштована мова, що в ній змінюється, які онтологічні аспекти в ній є найгострішими» [19, с. 52]. Вона може включати в себе й елементи історії науки про мову, відомості про методи лінгвістичного аналізу, про біографію видатних лінгвістів. «Про математику, фізику, хімію, біологію як науки, – пише Шанський М.М., – учні, виходячи зі школи, мають відоме уявлення, знайомі з видатними вченими у відповідній галузі, їх відкриттями і роботами, русистика (у нашому випадку – україністика) ж для них суцільна terra incognita» [19, с. 52].

Лінгвістична компетенція – це результат осмислення мовного досвіду учнями, знання основ науки про мову, засвоєння комплексу лінгвістичних понять, устрій мови, засвоєння відомостей про роль мови в житті суспільства й людини, почуття поваги й любові до мови, елементи історії науки про мову, про її видатних представників.

Отже, лінгвістична компетенція – комплекс знань знаходження і використання теоретичної інформації із проблем мовознавства, що пов'язані з історією мови, іменами вчених-лінгвістів. Один із показників сформованості лінгвістичної компетенції – знання про диференціацію стилістичних засобів української мови.

Важливе завдання, яке вирішує лінгвістична компетенція, – робота із лексикографічними працями. Словники важливо залучати до різних видів та етапів навчання мови, так як це сприяє формуванню уміння вирішувати будь-які мовленнєві завдання, що пов'язані з відображенням мовної картини світу.

На думку О.А. Бистрової, лінгвістична компетенція включає в себе знання основ науки про мову, відомостей про мову, засвоєння комплексу понять (про одиниці та категорії мови: фонему, графему, морфему, словосполучення, речення, члени речення тощо).

Одна із головних цілей формування лінгвістичної компетенції – знання типів словників та їх призначення, авторів-укладачів лінгвістичних словників,

їх біографічні дані, основні принципи побудови словників; сформовані вміння й навички роботи зі словниками [19, с. 55].

Соціокультурна компетенція – обов'язкова складова лінгводидактичної підготовки вчителя початкової школи у полілінгвальному мовному середовищі, під котрою розуміють сукупність знань із використання у мовленні слів, висловлювань, які специфічні для носіїв мови, і відображають їхню культуру й ментальність. При формуванні соціокультурної компетенції поряд із освітньою метою досягають виховну і розвивальну, вирішують важливі психолого-педагогічні завдання. Вчитель і учень – рівноправні партнери у дослідженні культурних особливостей носіїв мови, котру вивчають. Створюється атмосфера довіри, терпимості, поваги до національно-культурних й індивідуальних відмінностей.

Варто зауважити, що вивчення української мови в контексті мовної освіти здійснюється через включення відомостей про національну культуру за допомогою навчальних аутентичних текстів. У цілому тексти такого роду відтворюють національно-культурний фон країни. Соціокультурний матеріал дає вчителю реальну можливість зробити культуру предметом вивчення при навчанні мови, розширити культурний кругозір учнів, поєднати навчання із емоційно-моральним вихованням, пробудити в учнів повагу і любов до свого народу і народів-сусідів.

При формуванні соціокультурної компетенції особливе значення слід надавати використанню регіонального і лінгвокраїнознавчого матеріалу [52, с. 19].

Формування соціокультурної компетенції неможливе без знань мовного етикету мови, яка вивчається, та мов народів-сусідів. Це передбачає вміння користуватися мовним матеріалом згідно із соціокультурним контекстом. Соціокультурна компетенція включає в себе уміння вести діалог культур, знання власної культури і культури інших народів, котрі проживають в одній країні.

Серед базових компонентів лінгводидактичної підготовки майбутніх

учителів початкової школи виділяють лінгвопедагогічну компетенцію як сукупність знань із виховання моральних якостей особистості в процесі вивчення лексики мови.

Окремі аспекти проблеми формування лінгвопедагогічної компетенції досліджував М.Д. Рибаків [56, с. 61], який вбачав особистісно-професійний розвиток майбутнього вчителя у формуванні в нього лінгвопедагогічної культури. На лінгвопедагогічну методику навчання мов вперше звернув увагу Р.Р. Девлетов [21, с. 63-66].

У центрі уваги лінгвопедагогіки постають проблеми комунікативного розвитку особистості й формування ціннісних якостей особистості (моральних, естетичних, духовних тощо). Засвоєння лексичних одиниць пов'язане із формуванням специфічної ментальної свідомості особистості, де концентрується суспільно й індивідуально значущі цінності носіїв мови та мовлення [21, с. 65].

При формуванні лінгвопедагогічної компетенції учнів варто враховувати досягнення й інтереси педагогічної, психолінгвістичної, лінгвістичної, лінгводидактичної наук. Кінцевий освітній і виховний результат вивчення мови – оволодіння мовною системою із вихованням конкретних якостей особистості.

Формування лінгвопедагогічної компетенції – це вибудова і відпрацювання позитивних і негативних моделей поведінки, спілкування, оцінки та самооцінки. Приміром, у процесі проведення лексичної роботи із моральними поняттями вчитель не лише збагачує, активізує, уточнює словниковий запас учня, а й синхронно створює умови для формування в учня моральних якостей.

Отже, до лінгвопедагогічної компетенції входить не тільки комплекс мовних знань, а й формування моральних якостей учня. Вивчення мови співвідноситься із реалізацією виховних завдань щодо формування порядної, духовно, морально розвиненої й соціально активної особистості.

Говорячи про формування лінгвопедагогічної компетенції, варто звернути увагу на те, що предмет навчання на уроках української мови – не

інформація з теми, а всебічний розвиток учнів, що сприяє розширенню методичного мислення, збагаченню новим понятійним апаратом, новою цільовою спрямованістю.

Таким чином, лінгвопедагогічна компетенція передбачає формування на уроках української мови такого типу особистості, яка була б носієм розвиненої культури толерантності, готовою приймати в іншій людині свободу думки, вибір мови.

До базових компетенцій лінгводидактичної компетентності майбутніх учителів початкової школи зараховують текстову та загальнопедагогічну компетенції.

Текстова компетенція – комплекс знань і вмінь сприймати, породжувати й інтерпретувати тексти різних типів у навчальних цілях. Формуючи зазначену компетенцію, варто надавати особливу увагу текстовим умінням, серед яких: впізнавати текст за істотними ознаками, озаглавити текст, розташовувати речення в логічній послідовності і пов'язувати їх між собою, виділяти структурні частини тексту, виразно читати, створювати власний текст, виділяти основну думку тексту, складати план тексту, ділити текст на абзаци. Важливо також на заняттях вести активну роботу із переказу текстів, визначення типів тексту (опис, розповідь, міркування) тощо [3].

Щодо загальнопедагогічної компетенції майбутніх учителів початкової школи, то вона включає в себе комплекс знань, умінь і навичок використовувати систему методів, принципів, форм, засобів навчання і виховання в урочній та позаурочній діяльності.

Крос-культурна компетенція передбачає володіння майбутніми вчителями початкової школи певною інформацією про етикет, традиції, звичаї носіїв іншої мови, культури та використання її у мовленнєвих ситуаціях. Сутність даної компетенції полягає в тому, що, приміром, після прочитання певного твору діти запитують один в одного про певні явища, вони зіставляють, порівнюють традиції, звичаї, норми поведінки тощо; в результаті вчаться адекватно поводитися в іншому національному середовищі, наприклад, під час

відвідування гостей – представників іншої культури.

Для успішного здійснення професійної діяльності у майбутніх учителів початкової школи мають бути також сформовані предметна та загальнометодична компетенції. Під предметною компетенцією студентів спеціальності «Початкова освіта» розуміють знання із необхідних для вчителя початкової школи предметних галузей і вміння ними оперувати. У свою чергу, предметна компетенція учнів визначається як сукупність знань та умінь, що дають змогу автономно виконувати певні дії у межах конкретного предмета для розв'язання навчальної проблеми (завдання, ситуації) [57, с. 43]. Щодо загальнометодичної компетенції, то вона передбачає врахування майбутніми вчителями лінгвістичних та психологічних основ викладання української мови, ставлення до мови як інструменту пізнання і до власного мовлення як засобу впливу; здатність до забезпечення високої якості освіти через організацію цілеспрямованих навчальних дій; наявність управлінських якостей та постійне знаходження у пошуку ресурсів удосконалення власної діяльності і діяльності своїх учнів [3, с. 38].

Важлива складова лінгводидактичної компетентності – літературознавча компетенція. Л.О. Базиль зазначає, що вчителі-мовники на початковому етапі освіти формують в учнів «основи усвідомлення мистецьких зразків художньої літератури. Від учителя залежить, чи стане художній твір «життєдайною криницею», з котрої школяр черпатиме основи моралі, життєвої мудрості, чи сприятиме формуванню в учня загальнолюдських цінностей, естетичних ідеалів» [4, с. 221]. Добираючи матеріал до кожного уроку, вчитель має «бачити» в ньому високохудожні зразки слова, що безумовно, є однією із найважливіших складових літературознавчої компетенції. Вона формується у процесі професійної підготовки майбутніх учителів.

Дослідники структури лінгводидактичної компетентності вчителя початкових класів виокремлюють в ній три групи конструктів: 1. Базові конструкти: психолого-педагогічний та лінгвістичний; 2. основні конструкти: лінгвометодичний та інформаційно-комунікаційний; 3. надбудовні конструкти:

діагностичний та акмеологічний [70, с. 199].

У системі лінгводидактичних умінь учителя початкової школи виділяють наступні: ґрунтуючись на засадах лінгводидактичної науки, чітко формулювати цілі й завдання діагностики рівня мовної та мовленнєвої компетентностей молодшого школяра із урахуванням особливостей особистостей і класного колективу: планувати власну діагностичну діяльність у галузі навчання учнів початкових класів рідної мови; із врахуванням наукових і методичних засад навчання молодших школярів української мови проектувати та реалізовувати комунікативні ситуації, завдання і вимірювальні методики, які спрямовані на діагностику рівня мовної і мовленнєвої компетентностей учня; добирати й адаптувати існуючі методики до конкретних завдань діагностики в процесі навчання молодших школярів рідної мови: розробляти необхідні для здійснення діагностики рівня мовної та мовленнєвої компетентностей учнів методичні матеріали; спираючись на наукові досягнення сучасної лінгводидактики, застосовувати основні методи набуття діагностичної інформації, зокрема із використанням інформаційних технологій; залучати до вирішення завдань діагностики та корекції рівня мовної й мовленнєвої компетентностей молодшого школяра колег, батьків, психологів, учнів; визначати ступінь відхилення рівня сформованості мовної та мовленнєвої компетентностей учнів від нормативного, причини цього стану й чинники, котрі його зумовлюють; накопичувати й узагальнювати отриману діагностичну інформацію щодо рівня сформованості мовної та мовленнєвої компетентностей молодшого школяра у вигляді педагогічного діагнозу; виробляти на основі отриманої діагностичної інформації практичні рекомендації для колег-педагогів і батьків щодо корекції рівня мовної та мовленнєвої компетентностей учнів, а також для самих учнів щодо самокорекції; здійснювати індивідуальний підхід до учнів у процесі корекції їхнього рівня мовної та мовленнєвої компетентностей; визначати умови й чинники, котрі впливають на результати педагогічної корекції; ефективно застосовувати вербальні й невербальні засоби спілкування, дотримуватися етичних норм спілкування; чітко формулювати цілі й конкретні

завдання корекції рівня мовної та мовленнєвої компетентностей молодшого школяра із врахуванням особливостей особистостей і класного колективу, обирати і застосовувати відповідні методи педагогічної корекції, реалізуючи їх у конкретних формах і прийомах навчання рідної мови; прогнозувати шляхи подальшого розвитку мовної та мовленнєвої компетентностей молодшого школяра; адекватно оцінювати власну діяльність щодо досягнення цілей навчання, ефективної організації навчально-виховного процесу, діагностики та корекції рівня мовної та мовленнєвої компетентностей молодшого школяра, визначати шляхи подальшого вдосконалення цієї діяльності тощо [70, с. 200].

Ієрархія рівнів організації та вивчення мовної особистості – підґрунтя для лінгвістичних і лінгводидактичних концепцій. Зокрема, в процесі навчання синтаксису ці рівні реалізують наступним чином: вербально-граматичний – через уміння мовної особистості будувати структурно-виправдані синтаксичні конструкції залежно від семантичного навантаження їх, правильно інтонувати речення, визначати їхні стилістичні функції тощо; когнітивний – через уміння мовної особистості породжувати, розуміти й сприймати мовленнєві висловлення залежно від їх формально-синтаксичної й семантичної будови, відтворювати за їх допомогою цілісну мовну картину світу на тлі соціально-культурних процесів з урахуванням власної національної ідентичності; прагматичний – через уміння мовної особистості комунікативно-виправдано використовувати синтаксичні конструкції на вимогу конкретної мовленнєвої ситуації, залежно від комунікативного наміру й мети спілкування.

Під час формування вербально-граматичного рівня мовної особистості майбутнього вчителя початкових класів основне завдання полягає в опануванні студентами мовної й мовленнєвої компетентностей. Перевага повинна надаватися виробленню в студентів таких умінь і навичок: визначати типи синтаксичних одиниць, розрізняти речення різних видів, грамотно будувати й використовувати в мовленні словосполучення і речення різних видів, обґрунтовувати вживання розділових знаків за допомогою вивчених правил у різних видах речень, застосовувати на практиці пунктуаційні правила,

відшукувати й виправляти помилки на вивчені пунктуаційні правила тощо.

Для формування когнітивного рівня мовної особистості майбутнього вчителя початкових класів основну увагу слід зосереджувати на вдосконаленні умінь: виконувати мисленнєві дії – аналіз, порівняння, узагальнення, конкретизацію, синтез, експериментування, формулювати висновки за аналогією, моделювати, робити припущення й добирати переконливі аргументи на підтвердження висловлених тез, критично оцінювати сприйняту інформацію та спростовувати хибні твердження, оперуючи відомими уявленнями і поняттями лінгвістичного й позалінгвістичного плану, формуванню парадоксального й дивергентного типів мислення, зокрема, вмінь різноаспектно аналізувати проблему в усіх можливих її проявах, бачити одразу кілька шляхів розв'язання поставленої проблеми чи сприймати проблему шляхом вирішення її тощо.

У формуванні прагматичного рівня мовної особистості майбутнього вчителя початкових класів значну увагу варто приділяти розвитку мовлення, а також вправам і завданням, які спрямовані на вдосконалення вмінь студентів дотримуватися вимог правильного пунктуаційного оформлення речень, висловлень, текстів; визначати стилістичну доцільність кожної синтаксичної структури в текстах різних стилів; будувати складні синтаксичні конструкції відповідно до комунікативного завдання, стилю, типу й жанру мовлення; виховування в студентів потреби оволодіти стилістично-синтаксичними нормами української мови.

Опанування синтаксису складного речення української мови майбутніми вчителями початкових класів на основі інтеграції педагогічних підходів до формування мовної особистості сприяє підвищенню рівня знань теоретичного матеріалу із синтаксису, загальної культури мовлення студентів, готовності до адекватного вибору мовленнєвих одиниць згідно із комунікативною метою й ситуацією спілкування, формуванню усвідомленого ставлення до української мови як культурної, інтелектуальної й духовної цінності, розвитку інтелектуально-творчих здібностей, формуванню мовної, мовленнєвої,

соціокультурної й комунікативної компетентностей [28, с. 81].

Таким чином, професійна підготовка вчителів початкових класів ґрунтується на компетентнісному підході, де компетентність виступає як головний показник професіоналізму. Вона передбачає сформованість у них базових та метапредметних компетенцій, які дозволяють успішно здійснювати викладання української мови в умовах полікультурного середовища.

1.3. Психолінгвістичні чинники формування лінгводидактичної компетентності майбутніх учителів початкових класів

Оновлення змісту мовної освіти спричинило необхідність удосконалення парадигми професійно-педагогічної діяльності, завдяки чому підвищуються вимоги до професійно-значущих якостей, властивостей, характеристик майбутніх фахівців, яких потребує сучасне суспільство. А тому актуальною є проблема вивчення психологічних і психолінгвістичних засад підготовки майбутніх учителів початкової школи до роботи у Новій українській школі.

Проаналізувавши науково-методичні джерела із досліджуваної тематики, ми прийшли до висновку, що освітній процес у вищій школі неможливо уявити без взаємозв'язку процесуальної і психологічної складових.

У контексті зазначеного важливим аспектом виступає акцентування уваги на низці факторів, серед яких врахування психофізіологічних можливостей і потреб учнів, особливості їх інтелектуального потенціалу, характеристика психотипу. Як вважають науковці [55, 61, 62], власне вік ранньої дорослості, котрий співпадає із віком студентства – визначальний етап життя, що характеризується якісними змінами у психологічному відношенні: відбувається інтенсивне становлення характеру, формується і затверджується система ціннісних й світоглядних відношень, спостерігаються позитивні зміни у розумовому розвитку і психічних якостях. Скажімо, розвивається пам'ять, увага, мислення, підвищується рівень самостійності, відбувається науковий і професійний зріст. Цей період вважають ще й кризовим, оскільки, поряд із самоствердженням й розумінням власної індивідуальності й унікальності,

можна спостерігати егоїзм, невпевненість у своїх можливостях тощо. Саме тому знання викладачем психолого-педагогічних характеристик студентського віку, орієнтація у навчально-виховному процесі на особистості студента, його здібностях, створення сприятливих умов для розвитку дозволить ефективніше реалізувати мету професійної підготовки майбутнього вчителя [36, 38].

О.М. Леонт'єв наводить характеристику мовних здібностей як сукупності психологічних і фізіологічних умов, котрі забезпечують засвоєння, відтворення й адекватне сприйняття мовних знаків мовного колективу [37]. Мовне чуття (інтуїція) – вироблена мовною практикою здатність мовника орієнтуватися у мовних явищах, інтуїтивно вибираючи нормативні мовні елементи, котрі найповніше відповідають завданням та умовам комунікації. Особливості впливу на мовне чуття об'єктивних (цінності мовлення) та суб'єктивних (вроджене сприйняття національно-художньої мовленнєвої стихії) факторів середовища з'ясовує І.Ф. Анненський [2].

Набуття мовленнєвого досвіду – практичне володіння мовою й емпіричне узагальнення спостережень за мовою надзвичайно важливе для майбутнього вчителя.

Навчання у закладі вищої освіти загалом сприяє формуванню мовної та мовленнєвої особистості майбутнього вчителя початкових класів.

Досліджуючи феномен мовленнєвої особистості, Г.Ю. Богданович дає таке визначення: це «особистість, яка добре володіє усним і писемним мовленням; це представлений у комунікації фрагмент свідомості адресанта або адресата, який виявляється на трьох рівнях: вербально-семантичному, тезаурусному, мотиваційно-прагматичному» [69].

Л. Паламар вважає, що формування мовної особистості вказує на «мовне обличчя» студента, а тому увагу варто акцентувати на потребі у розвитку культури мови, лінгводидактичного мислення майбутнього вчителя, формування навичок практичного досвіду, тобто виникає потреба створювати сприятливі умови для удосконалення мовних і мовленнєвих здібностей. Здібності в широкому аспекті можна трактувати як такі індивідуальні й

психофізіологічні особливості, котрі характеризують швидкий темп і високий рівень опанування мовою у певних умовах (в аспекті оволодіння видами мовленнєвої діяльності) [44].

Специфіка підготовки майбутнього вчителя початкової школи робить акцент на розвитку декількох видів комунікативних здібностей:

- гностичних (прагнення оволодіти спеціальними знаннями та отримати задоволення від власного професійного зростання);

- дидактичних (уміння пояснювати, передавати знання, застосовувати у процесі професійної підготовки набуті лінгводидактичні, загальнопедагогічні й спеціальні знання);

- конструктивних (уміння підбирати матеріали для заняття, розробляти фрагменти і плани-конспекти уроків української мови для початкової школи);

- організаторських (уміння створювати позитивну мотивацію учнів початкових класів за допомогою застосування різноманітних методів, прийомів, засобів навчання);

- перцептивних (уміння розуміти світ учня, його індивідуальні здібності; усвідомлення значення професійних знань у самореалізації);

- прогностичних (уміння планувати і передбачати освітню діяльність);

- експресивних (уміння емоційно й виразно висловлювати власну думку, володіти мовленням на високому рівні).

Розвиток педагогічних та комунікативних здібностей майбутніх учителів пов'язаний із пізнавальною активністю, яка розглядається вченими (А.Л. Андрєєв, Л.П. Арістова, М. Данилов, Г.С. Костюк, В.І. Лозова, М.І. Махмутов, Т.І. Шамова, Г.І. Щукіна тощо) як складна, інтегральна категорія, котра тісно пов'язана із метою, пізнавальними мотивами, розумово-емоційною чутливістю тих, хто навчається, проявами самостійності, розвинутим творчим мисленням, володінням евристичними і креативними методами пізнання. На думку О.В. Собаєвої, пізнавальна активність – не тільки діяльність суб'єкту, але й ставлення його до процесу діяльності, якість самої діяльності [64, с. 6].

Проаналізувавши численні праці, розкриємо види пізнавальної активності

майбутніх учителів початкової школи:

- репродуктивна активність, котра характеризується прагненням студента зрозуміти, запам'ятати й відтворити знання, оволодіти засобами та прийомами їх застосування під час викладання української мови у початковій школі. Про репродуктивну активність свідчить нестійкість його вольових зусиль, відсутність інтересу до вивчення дисциплін лінгводидактичного циклу;

- інтерпретаційна активність виявляється у студентів, котрі прагнуть зрозуміти зміст матеріалу, який вивчають. Вони мотивовані до опанування отриманих знань. Характерний показник – яскраво виражена наполегливість вольових зусиль, бажання студента довести розпочате навчальне завдання до кінця, при цьому, якщо він відчуває певні труднощі, не відмовлятися від допомоги викладача, і завжди звертатися до додаткових науково-методичних джерел;

- продуктивна активність вказує на інтерес і прагнення студента не лише зрозуміти мовні чи мовленнєві факти та явища, але й знайти найраціональніші прийоми, використання котрих сприятиме формуванню вторинної мовної чи мовленнєвої особистої учня початкової школи. Даний рівень окреслює вміння студента аналізувати науково-методичні статті, розробляти фрагменти і плани-конспекти уроків із формування базових та метапредметних компетенцій.

Потреба студентів у знаннях – це показник ефективності професійної підготовки, котрий передбачає формування у них мотивів як спонукальних чинників навчально-пізнавальної діяльності, що стимулюють опанування змісту освіти. О.І. Міхеєнко вважає, що стійкий результат можуть забезпечити глибокі знання в поєднанні з професійною самосвідомістю, котрі разом становлять підґрунтя потужної мотивації [42, с. 206].

Мотиви навчальної діяльності поділяють на внутрішні (усвідомлення суспільної і освітньої ролі навчання), зовнішні (приміром, прагматичні мотиви: отримання диплому, авторитет серед студентів), професійні (усвідомлення ролі навчальної діяльності для опанування професією вчителя початкових класів), пізнавальні (прагнення до оволодіння загальнопедагогічними, психологічними,

лінгводидактичними та спеціальними знаннями) [60, с. 134].

Підтримку позитивної мотивації в опануванні мовою, на думку О.А. Кучерука, доцільно проводити за такими напрямками:

- 1) формування пізнавального інтересу засобами предмету;
- 2) стимулювання особистого успіху у навчанні;
- 3) розвиток потреб самостійної навчальної діяльності;
- 4) спонукання до мовотворчого самовираження [34, с. 253].

Отже, внутрішні й зовнішні мотиви впливають на формування навчальної діяльності студентів, що сприяє становленню предметної мотивації майбутніх учителів початкової школи.

Сукупність мотивів, яка зумовлює навчальну діяльність, утворює ієрархічну структуру із домінуючими та допоміжними мотивами. Зокрема, домінуючими мотивами майбутнього вчителя початкової школи є любов до дітей, інтерес до мови, прагнення пізнати світ професії вчителя, бажання отримати вищу освіту. Як вважає Б.Г. Ананьєв, важливим є етичні, естетичні мотиви, котрі розглядають в якості чинника, який впливає на відчуття досягнутих успіхів від результатів навчання [3].

Зі значущості мотивації виходить, що закономірним є врахування особистісно-мотиваційного принципу організації навчання, дотримання котрого забезпечує сталий інтерес до навчання, прагнення до пізнання нового, індивідуальний розвиток навчально-предметних досягнень, збагачення інформаційного і духовного досвіду учнів [34, с. 253].

Отже, у процесі професійної підготовки особливу увагу варто приділяти психологічним і психолінгвістичним засадам формування лінгводидактичної компетентності майбутніх учителів української мови у початковій школі, що вимагає від викладача врахування взаємозв'язку навчального процесу і психофізіологічних можливостей та потреб студентів (пам'яті, уваги, мислення, здібностей тощо), а також їх пізнавальної активності. Крім того, великого значення при становленні мовної і мовленнєвої особистості майбутніх учителів набуває формування у них внутрішніх та зовнішніх мотивів.

Висновки до розділу 1

Аналіз психолого-педагогічної літератури, а також наукових праць з теорії та практики формування лінгводидактичної компетентності майбутніх учителів початкових класів у процесі професійної підготовки у закладах вищої освіти підтвердив актуальність і доцільність обраної теми дослідження.

Проаналізовано підходи науковців до вивчення понять «компетентнісний підхід», «лінгводидактична компетентність», обґрунтовано різні позиції щодо визначення цих термінів, а також охарактеризовано структуру ЛДК майбутніх учителів української мови у початковій школі.

«Компетенція» – це володіння певними знаннями, уміннями та навичками, які характеризують рівень сформованості однієї з ключових компетенцій. «Компетентність» виступає особистісною характеристикою людини, що відображає рівень її професіоналізму. Під «компетентнісним підходом» розуміють процес формування компетенцій у майбутніх учителів і учнів початкової школи у навчальній діяльності. «Лінгводидактичну компетентність майбутнього вчителя початкової школи» розглянуто як інтегративну якість особистості, яка включає сукупність базових та метапредметних компетенцій, що дозволяють успішно здійснювати професійну діяльність.

Зміст лінгводидактичної компетентності студентів спеціальності «Початкова освіта» становить сукупність компетенцій, які, у свою чергу, розділені на базові та метапредметні. Кожна конкретна компетенція включає в себе ряд знань та умінь, що її визначають.

Професійна підготовка вчителів початкових класів ґрунтується на компетентнісному підході, де компетентність виступає як головний показник професіоналізму. Вона передбачає сформованість у них базових та метапредметних компетенцій, які дозволяють успішно здійснювати викладання української мови.

До теоретичних основ досліджуваної проблеми належить вивчення

психолінгвістичних та психологічних засад підготовки майбутніх учителів початкової школи, розкрито стан розробленості проблеми формування ЛДК студентів та особливості цього феномену.

Ефективне формування ЛДК студентів спеціальності «Початкова освіта» у процесі професійної підготовки передбачає врахування психологічних та психолінгвістичних засад, що передбачає вивчення психофізіологічних можливостей та потреб, особливостей їх інтелектуального потенціалу тощо. Крім того, особливого значення набуває опанування студентами мовного і мовленнєвого досвіду, тобто практичне оволодіння мовою та емпіричне узагальнення спостережень за нею.

До структури пізнавальної активності майбутніх вчителів початкової школи включаються такі компоненти, як репродуктивна, інтерпретаційна та продуктивна активність. Найважливіші умови формування ЛДК студентів – врахування внутрішніх та зовнішніх мотивів, що впливають на кінцевий результат їх навчальної діяльності.

РОЗДІЛ 2. СИСТЕМА ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОДИДАКТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

2.1. Традиційні й інноваційні форми лінгводидактичної підготовки майбутніх учителів початкових класів

Аналіз наукових праць вітчизняних і зарубіжних вчених у сфері педагогічної науки дає підстави стверджувати, що проблема професійної підготовки вчителя перебуває в центрі уваги багатьох науковців. Приміром, В. Андрущенко наголошує на необхідності формування «нового вчителя», який спроможний засобами освіти готувати людину до життя. На думку вченого, це «є стратегічними завданнями модернізації нашого суспільства загалом» [43, с. 7].

В. Кремень вважає, що час вимагає формування особистості вчителя не тільки як носія знань, а й спроможного бути «людиною, яка супроводжує процес самопізнання і саморозвитку дитини, скеровує і динамізує його відповідно до конкретних сутнісних задатків кожної людини. Формувати готовність учителя до цілісного вивчення дитини і готовність, викладаючи конкретний предмет, забезпечувати системний розвиток дитини, системне бачення нею світу, готовність органічно поєднувати навчальний і виховний процес» [33, с. 4].

Нові стандарти компетентнісної парадигми освіти загалом, та вищої педагогічної зокрема, спричиняють упровадження інноваційних підходів та технологій до професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи. Сучасний педагог початкової школи повинен підходити до викладання української мови із урахуванням найновіших досягнень лінгвістики й лінгводидактики; він логічно, послідовно, згідно із нормами літературного мовлення формує творче та аналітичне мислення, філологічний смак молодших школярів як національно-мовних особистостей; здійснює дослідницькі й наукові розвідки у галузі новітніх лінгвометодичних досягнень; мобільний до

сприйняття різних нововведень у сфері педагогіки та методики. Важливий показник сформованості професійної компетентності майбутнього вчителя – це рівень його лінгводидактичної компетентності як основної, що спричинить успішну реалізацію в професійній діяльності Концепції нової української школи.

Особливості професійної підготовки вчителів та актуальність даної проблеми відображено в законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національній доктрині розвитку освіти України у XXI ст., Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 р., Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 р., Державному стандарті початкової освіти, Професійному стандарті «Вчитель початкової школи», Національній рамці кваліфікацій, Галузевій концепції розвитку неперервної педагогічної освіти, Концепції розвитку педагогічної освіти тощо.

Проаналізувавши зазначені нормативно-правові документи, можна зробити висновок, що лінгводидактична підготовка набуває пріоритетного значення, оскільки виховувати, розвивати, формувати школяра як людину, індивідуальність, особистість, навчити його продуктивно мислити не можливо без оволодіння рідною мовою як засобом спілкування [16]. В загальноосвітній та вищій школі мовна освіта має орієнтуватися на формування національно-мовної особистості – людини, яка здатна вільно й комунікативно доцільно спілкуватися літературною мовою в різних сферах суспільного життя, мати високий рівень національної свідомості, бути патріотом рідної мови.

У Національній доктрині розвитку освіти вказано, що «у державі створюється система безперервної мовної освіти, що забезпечує обов'язкове оволодіння громадянами України державною мовою, можливість опановувати рідну (національну) і практично володіти хоча б однією іноземною мовою. Освіта сприяє розвитку високої мовної культури громадян, вихованню поваги до державної мови та мов національних меншин України, толерантності у ставленні до носіїв різних мов і культур. Реалізація мовної стратегії

здійснюється шляхом комплексного і послідовного впровадження просвітницьких, нормативно-правових, науково-методичних, роз'яснювальних заходів» [53].

Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 р. задекларувала оновлення системи мовної освіти, що «забезпечує обов'язкове оволодіння державною мовою, можливість опанувати рідну та іноземні мови» [25].

У Концепції Нової української школи (НУШ) відмічено, що українська школа буде успішною тоді, коли до неї прийде успішний, відповідальний, умотивований, творчий учитель, який постійно працює над собою, зможе готувати власні авторські навчальні програми, самостійно обирати підручники, методи, стратегії, способи й засоби навчання [30, с. 16]. Сучасна роль учителя початкової школи – не в наданні здобувачам освіти готових знань, а в навчанні їх здобувати, формуючи наполегливість, цілеспрямованість, бажання й здатність учитися самостійно, із інтересом та задоволенням. На сьогоднішній день спільна робота вчителя й учнів початкової школи – це не пояснення й запам'ятовування, а пошук істини, життєвих цінностей в умовах навчального діалогу, співробітництва і взаєморозуміння.

Провівши аналіз наукової літератури і основних тенденцій розвитку освіти ХХІ ст., державних нормативних документів, можна стверджувати, що лінгводидактика вищої школи потребує оновлення змісту і запровадження сучасних підходів, технологій, форм та методів роботи, які б давали можливість максимально враховувати вимоги та запити суспільства, світової спільноти щодо підготовки майбутніх фахівців, що можливе завдяки суттєвому посиленню самостійної, продуктивної навчальної і науково-дослідницької діяльності студентів, розвитку особистісних якостей і творчих здібностей, умінь самостійно здобувати нові знання й успішно розв'язувати складні фахові проблеми.

Якщо раніше професійно-методична підготовка вчителів початкової школи полягала в засвоєнні ним традиційної методики навчання української

мови, її теоретичних положень та практичних рекомендацій, то зараз майбутній учитель НУШ потребує оволодіння інноваційними технологіями, науково-практичними здобутками вітчизняної й зарубіжної лінгводидактики.

Донедавна деякі заклади вищої освіти з метою підвищення рівня мовної підготовки студентів перед кожною сесією й державною атестацією як одну із форм перевірки стану правописної грамотності майбутніх учителів початкової школи застосовували диктант, що був допуском до відповідного виду атестації. Із часом його замінили сучасними інформаційно-комунікативними технологіями та інноваційними формами перевірки мовної компетентності студентів.

У Державному стандарті базової і повної загальної освіти з-поміж інших предметних компетенцій (фонетичної, орфографічної, морфологічної тощо) виділено також правописну, якою випускник повинен оволодіти, оскільки українську мову розглядають не лише як навчальний предмет, а й як засіб опанування інших предметів навчального плану, а також пріоритетний засіб писемної комунікації, котрий має важливе суспільне значення для ефективного спілкування, інтелектуального та духовного самовираження, котрий передбачає активне використання рідної мови в різних комунікативних ситуаціях. Але сучасні реалії, результати зовнішнього незалежного оцінювання випускників закладів загальної середньої освіти, анкетування та інтерв'ювання студентів і викладачів переконливо доводять, що правописна грамотність, зокрема орфографічна, значно знижена, що зумовлено причинами загального характеру, соціокультурними і лінгводидактичними [45].

Тривалий час наукові дослідження шляхів підвищення рівня правописної грамотності як учнів, так і студентів полягали в пошуку універсальних методів навчання орфографії й пунктуації чи у вдосконаленні внутрішньої організації уроків вивчення правопису. Проблема формування правописної компетентності майбутніх учителів початкової школи як важливого складника фахової компетентності в науковому полі лінгводидактики перебуває на периферії наукового пошуку. На даний час ще не виокремлено тлумачення поняття

«правописна компетентність студентів», яке розглядають в контексті мовної компетентності, не приділяють достатню увагу графічній, орфографічній, пунктуаційній субкомпетенціям, що служать підґрунтям для засвоєння студентами інших розділів мовознавчої науки, не існує концептуально обґрунтованої й практично апробованої методики формування правописної компетентності студентів педагогічних факультетів закладів вищої освіти.

Проблема формування та розвитку правописної компетентності майбутніх учителів початкової школи важлива впродовж усього періоду навчання у закладі вищої освіти, особливо під час проходження студентами педагогічної практики. Тому одне із пріоритетних завдань викладачів закладів вищої освіти – це підготовка фахівців, які добре володіють нормами усного і писемного мовлення, мають високий рівень сформованості графічних умінь та навичок, орфографічної і пунктуаційної грамотності та правописної компетентності загалом. Особливої актуальності ця проблема набула в умовах формування Нової української школи [70, с. 199].

У вітчизняній лінгводидактиці активно розвиваються інтеграційні процеси, які справляють помітний вплив на оновлення змісту і трансформацію елементів основних методологічних понять – принципів, форм та методів навчання. Інтеграційні процеси зумовлені реалізацією важливих сучасних тенденцій освіти, зокрема синергетичного й компетентнісного підходів до навчання у вищих закладах освіти.

Принципи, форми і методи навчання – взаємопов'язані лінгводидактичні категорії, які є складовими методології педагогічної науки і кожна з них – складне інтегративне утворення. Форми і методи згідно із освітніми тенденціями, типом навчання, дидактичною метою, специфічними особливостями організації освітнього процесу, пізнавальної діяльності й науково-дослідницької роботи студентів у вищій школі можуть трансформуватись, інтегруватись, як приміром, метод лекції у форму навчання, тестування як форма контролю у метод навчання. Спостерігається інтеграція як на внутрішньодисциплінарному рівні методичних прийомів одного методу в

інший, так і об'єднання методів науки із методами навчання на міждисциплінарному рівні [3].

У формуванні лінгводидактичних компетенцій використання навчальної технології зорієнтоване на комплексне об'єднання (інтегрування) сучасних активних методів і засобів навчання, максимальне залучення людських ресурсів, зокрема встановлення навчально-ділових стосунків між викладачем та студентом на засадах співробітництва й партнерства.

Таке поєднання двох технологій уможливорює використання активних методів навчання як імітаційних, так і неімітаційних (ситуативне моделювання, рольова гра, дискусія, круглий стіл, мозковий штурм, метод проектів тощо).

Технологія традиційного навчання на заняттях із лінгводидактики не передбачає компетентнісний підхід до розгляду множинного змісту, багатофункціонального складу дій учителя. І, навпаки, технологія предметно-методичного проєктування створює умови для одночасного комплексного засвоєння знань, формування вмінь і навичок, набуття досвіду, здійснення контролю й самоконтролю, вияву ціннісного ставлення до власної навчально-методичної діяльності та діяльності однокурсників.

Варіативність як характерна ознака педагогічної діяльності пов'язана із постійною зміною дій учителя, із перебудовою ретельно підготовленого ним «сценарію» уроку, із творчою імпровізацією. Готовність до варіативності, а не дія за алгоритмом формує педагогічна технологія проєктування, оскільки студент, який розробляє власний проєкт уроку мови, повинен продумувати декілька варіантів запитань, відповідей, вправ та завдань, різні моделі поведінки під час імпровізованого уроку.

Проєктна технологія, яка складається із трьох етапів (моделювання, власне проєктування й конструювання), спрямована на інтеграцію знань студента, вчить студента розглядати педагогічну діяльність не як ряд фрагментарних явищ, котрі чітко розмежовані та ізольовані один від одного, а як цілісний контекст, систему систем, яка має взаємопов'язані й взаємозумовлені рівні й змістові компоненти, що стосуються навчання,

виховання, розвитку й саморозвитку особистості.

При традиційній системі навчання здобувач вищої освіти не завжди усвідомлює багаторівневість суб'єкт-суб'єктних стосунків, так як активно не включається в самостійну пізнавальну діяльність, не виробляє особисту відповідальність за свій рівень знань, не дбає про те, щоб в майбутньому продемонструвати його перед учнями.

Педагогічне (методичне) проєктування навчальної ситуації на відміну від традиційного навчання включає наступні види діяльності студентів:

1) аналітичну, яка починається із аналізу й оцінки поставленого завдання й закінчується формуванням самої ситуації, котру слід змоделювати; цей вид діяльності сприяє вдосконаленню методичної, стратегічної й логічної компетенції;

2) проєктувальну, що пов'язана із плануванням форми, методів і засобів для моделювання педагогічної ситуації та методичною розробкою уроку, його фрагменту чи мовного позакласного заходу, внаслідок чого формується проєктивна компетенція;

3) діагностичну, яка спрямована на забезпечення адекватності проєктування майбутньої професійної діяльності й вироблення особистісної та діагностичної компетенцій;

4) виконавчу, що являє собою реалізацію замислу та практичне відтворення розробленого проєкту. Цей вид діяльності розвиває креативну, рольову й комунікативну компетенції;

5) корекційну, яка дає можливість вдосконалювати знання та вміння, поліпшувати розроблений проєкт та формує аксіологічну й рефлексивну компетенції.

На перших трьох етапах (аналітичному, проєктувальному та діагностичному) суттєву роль відіграє педагогічна допомога викладача, завдання котрого полягає в тому, щоб розробити систему вправ та завдань, запропонувати студентам ефективні прийоми моделювання педагогічних ситуацій, до котрих можуть належати аналіз методичної літератури,

конструювання уроку (етапу), творчі вправи, рольова гра тощо. Самостійна робота студента на двох наступних етапах – вирішальна, так як студент у рольовій грі проявляє себе як учитель і працює в умовах, які максимально наближені до майбутньої професійної діяльності.

Для того, щоб удосконалити систему підготовки майбутніх учителів початкової школи, слід використовувати інноваційні технології навчання, проблему впровадження яких розглядав С. Гончаренко, котрий зазначав, що «розвиток методичної науки в умовах розбудови національної системи освіти набуває особливо важливого значення. Вона має обґрунтувати й будувати педагогічні процеси, виробляти нові педагогічні технології навчання, у яких реалізувалися б мета й принципи нашої освітньої системи, спрямувати вчителя в його повсякденній творчій діяльності, допомогти студентові (майбутньому вчителю) оволодіти професією» [14, с. 3]. І. Бех стверджує, що «вчитель у контексті особистісно орієнтованого підходу є не пасивним виконавцем чужих педагогічних чи методичних рецептів, а яскравою творчою індивідуальністю. Умовами формування в педагогів мотивації до інноваційних педагогічних цінностей є опора на досвід, що позитивно переживається» [5, с. 27-28].

Під час професійної підготовки майбутні вчителі початкової школи засвоюють понятійно-термінологічний апарат психолого-педагогічної, лінгвістичної і лінгвометодичної наук, що здійснюється у процесі суб'єкт – суб'єктного спілкування. Провідним при цьому є компетентнісний підхід, спрямований на формування інтегрованої професійної компетентності, системоутворювальною складовою якої є лінгводидактична компетентність майбутнього вчителя початкової школи.

За експертними оцінками, найуспішнішими на ринку праці є фахівці, які вміють навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі та володіти іншими сучасними вміннями. Саме такі особистості, патріоти та інноватори – випускники Нової української школи. Але реалізація її концепції відбуватиметься тільки тоді, коли до неї прийде професійно мотивований

фахівець, сформована культуромовна особистість, яка усвідомлює своєрідні особливості української мови, природи сучасних літературних норм, уміє послуговуватися ними виважено й ефективно, а також зможе навчати цьому здобувачів початкової освіти [45].

Залучення студентів до виконання спільних наукових досліджень, роботи в наукових гуртках та проблемних групах сприяє їх становленню як суб'єктів освітньої діяльності. Тому під час опанування лінгвістичних курсів слід формувати в майбутніх педагогів основи лінгводидактичної компетентності, пропонуючи практико-орієнтовані завдання. Передусім, це робота із підручниками з української мови для здобувачів початкової освіти на заняттях з сучасної української мови з практикумом: студенти мають можливість порівняти, як тема, яку вивчають, викладена для молодших школярів тощо.

Отже, підготовка вчителів початкових класів у контексті вимог Нової української школи та інтеграції в європейський освітній простір вимагає суттєвого корегування. Оновлення її змісту в Україні визначається впливом процесів інтеграції, технологізації і формуванням загальноєвропейського освітнього простору, глобальними соціокультурними перетвореннями й новою концепцією розвитку суспільства. Модернізація національної системи освіти в Україні потребує нового підходу до педагогічної підготовки майбутніх учителів початкової школи, вимагає визначення концептуальних стратегій у напрямі подальшого вдосконалення і розвитку педагогічної освіти [41, с. 143].

2.2. Інноваційні методи навчання у процесі мовної підготовки майбутніх учителів початкових класів

До важливих педагогічних проблем, які поставило життя перед сучасною школою, належить використання альтернативних методів організації навчання учнів, упровадження нових педагогічних ідей і підходів до освітнього процесу, в центрі якого – особистість дитини з її потребами, інтересами й життєвими проблемами. Нова школа вимагає радикальних змін, інноваційних освітніх технологій. Тому сучасний учитель зобов'язаний не тільки передавати готові

знання, але й забезпечити розвиток та саморозвиток особистості учня, активізувати його творчі можливості в навчанні. А для цього він повинен володіти новими педагогічними технологіями, бути готовим до їх використання у шкільній практиці.

Впровадження інноваційних технологій особливої значущості набуває при підготовці учителів початкової школи у зв'язку із тим, що їх першочерговим завданням стало не накопичення дитиною інформації, а розвиток мислення, вміння аналізувати ситуацію, планувати свої дії на декілька кроків вперед, адекватно оцінювати результати, самостійно набувати і переробляти інформацію, вміння перетворювати знання в інструмент пізнання інших видів діяльності та конструктивно взаємодіяти з іншими.

Професійна підготовка майбутніх вчителів початкової школи потребує інновацій, оскільки в галузі початкової освіти відбуваються постійні реформи.

Нововведення у закладах вищої освіти педагогічного спрямування із врахуванням сучасної модернізації повинні охоплювати всю його діяльність. Їх можна поділити на організаційні, змістові й технологічні нововведення.

Організаційні нововведення – це ті, що стосуються організації навчального й виховного процесу. У закладах освіти для ефективного управління інноваційною педагогічною діяльністю слід розробити і впровадити відповідну нормативно-методичну базу. Згідно з вимогами Закону України «Про вищу освіту» система забезпечення якості їх освітньої діяльності та якості вищої освіти передбачає здійснення відповідних процедур і заходів:

- визначення принципів та процедур забезпечення якості вищої освіти;
- здійснення моніторингу та періодичного перегляду освітніх програм;
- забезпечення підвищення кваліфікації педагогічних, наукових і науково-педагогічних працівників;
- забезпечення наявності необхідних ресурсів для організації освітнього процесу, у тому числі самостійної роботи студентів, за кожною освітньою програмою;
- забезпечення наявності інформаційних систем для ефективного

управління освітнім процесом;

- забезпечення публічності інформації про освітні програми, ступені вищої освіти та кваліфікації; інші процедури і заходи [25].

Змістові нововведення – це зміни в змісті професійної підготовки фахівців (нові освітньо-професійні програми, введення нових дисциплін, курсів, інтеграція навчальних предметів, розробка методичного забезпечення тощо), про що детальніше йшлося в розділі 1.

Технологічні нововведення – це запровадження нових форм та методів навчання, систем оцінювання (тестування, рейтинги), застосування сучасних інформаційних технологій (мультимедійне навчання, комп'ютерне моделювання, Інтернет тощо).

Професійну підготовку майбутніх учителів початкової школи у Чернівецькому національному університеті ім. Юрія Федьковича здійснюють через теоретичний і практичний етапи. Ефективні форми й методи на теоретичному етапі підготовки студентів – читання лекцій за опорними конспектами у вигляді текстів, таблиць, схем із використанням мультимедійних технологій тощо.

Досвід засвідчує, що їх використання дає можливість майбутньому вчителю початкової школи:

- добре оволодіти дисциплінами психолого-педагогічного циклу, фаховими методиками навчання;

- знати зміст і організацію освіти в початковій школі, програми і підручники, питання формування і керівництва різними групами школярів, вимоги до захисту здоров'я молодших школярів;

- знати та розуміти основи загальнотеоретичних дисциплін в обсязі, котрий необхідний для вирішення науково-педагогічних і організаційно-управлінських завдань;

- уміти застосовувати державні документи із питань навчання та виховання молодших школярів;

- вміти застосовувати набуті знання на практиці, володіти методами

педагогічних досліджень, запроваджувати результати дослідження у практичну діяльність;

- поважати гідність дитини, захищати її від насильства, проповідувати здоровий спосіб життя; будувати діяльність на основі доброзичливості, шляхом співробітництва, довіри, у тісному контакті з усіма учасниками педагогічного процесу;

- мати комунікативні й організаторські навички, почуття такту, бути висококультурною людиною;

- уміти організувати власну діяльність згідно із професійними завданнями, обумовити її пріоритетні напрями в конкретній установі;

- визначати зону власної фахової компетенції при розв'язанні професійних завдань;

- пристосовувати особливості організації професійної діяльності до запитів різних сфер суспільної практики [29].

Важлива умова ефективного формування у майбутніх учителів готовності до впровадження інноваційних технологій на заняттях із «Української мови (за професійним спрямуванням)», «Сучасної української мови з практикумом», «Методики навчання мовно-літературної освітньої галузі (українська мова)», «Розвитку зв'язного мовлення молодших школярів», «Методики навчання української мови як державної в школах з мовами навчання національних меншин» та «Нових підходів до навчання мовно-літературної освітньої галузі в початковій школі» – збагачення змісту цих дисциплін системою понять і теоретичних знань, які розкривають суть, структуру і види інноваційної педагогічної діяльності, тобто з основ педагогічної інноватики, озброєння студентів психолого-педагогічними знаннями про освоєння та запровадження інноваційних процесів у систему освіти, спеціальними психолого-педагогічними методами, прийомами й засобами, використання котрих сприяє активному включенню в інноваційну педагогічну діяльність, формуванню вміння аналізувати діяльність учнів, роботи колег, уміння цілеспрямовано генерувати оригінальні ідеї у практичну діяльність.

Підготовка майбутнього вчителя до запровадження інноваційних педагогічних технологій передбачає:

- ознайомлення із теоретичними основами інноваційних технологій навчання;
- практичне оволодіння інноваційними технологіями, зорієнтування до педагогічної творчості, самостійності;
- вивчення педагогічного досвіду застосування сучасних педагогічних технологій;
- формування практичних умінь та навичок запровадження в навчальний процес початкової школи інноваційних технологій.

Розглянемо більш детально кожен етап підготовки майбутнього вчителя до запровадження сучасних освітніх технологій.

Перший етап – це теоретичне ознайомлення студентів із суттю організації навчально-виховного процесу за інноваційними технологіями, метою котрого є розкриття основних вихідних положень, науково доведених фактів, що розкривають механізми забезпечення активності учня під час процесу навчання за інноваційними технологіями.

Другий етап – це практичне оволодіння інноваційними технологіями, спонукання студентів до педагогічної творчості та самостійності.

Елементи інноваційних технологій слід застосовувати на кожному практичному і семінарському занятті, що сприятиме ознайомленню майбутніх учителів із їх видами й прийомами впровадження в навчальний процес початкової школи. На цьому етапі студенти фактично виступають в ролі учнів. Послідовно, згідно зі схемою використання тієї або іншої технології, студенти виконують завдання, дозволяє краще усвідомлювати складові успішного впровадження технологій, труднощі, які можуть виникнути на різних етапах навчального процесу, побачити результат очима виконавця.

Навчальні програми з дисциплін «Українська мова (за професійним спрямуванням)», «Сучасна українська мова з практикумом», «Методика навчання мовно-літературної освітньої галузі (українська мова)», «Розвиток

зв'язного мовлення молодших школярів», «Методика навчання української мови як державної в школах з мовами навчання національних меншин» та «Нові підходи до навчання мовно-літературної освітньої галузі в початковій школі» передбачають оцінювання студентів із кожної теми, а тому розроблено збірники тестів для поточного контролю знань [41].

Оскільки під час здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю «Початкова освіта» освітньою програмою та навчальним планом підготовки майбутніх вчителів початкових класів із дисциплін мовного спрямування передбачено вивчення курсу «Нові підходи до навчання мовно-літературної освітньої галузі в початковій школі», то зупинимось детальніше на особливостях його вивчення.

Навчальна дисципліна «Нові підходи до навчання мовно-літературної освітньої галузі у початковій школі» – базова у професійній підготовці майбутнього фахівця, розвитку його інноваційного мислення, фахових компетентностей. Вона спрямована на формування мовної особистості майбутнього вчителя початкових класів, його готовності до використання в навчанні української мови і літературного читання інноваційних педагогічних технологій, стимулювання молодших школярів до вивчення української мови та її практичного використання в життєво важливих мовленнєвих ситуаціях.

Студенти в процесі опанування змісту навчальної дисципліни оволодівають сучасним дидактичним інструментарієм, способами його використання на уроках мовно-літературної освітньої галузі в початковій школі, що забезпечить інноваційний характер навчання української мови та літературного читання молодших школярів.

Мета навчальної дисципліни – сформувати готовність майбутніх учителів до реалізації завдань щодо самоосвітньої та наукової діяльності з проблем інноваційної діяльності у навчанні української мови та літературного читання в 1-4 класах закладів загальної середньої освіти за умов компетентнісного підходу та нових концепцій мовно-літературної освіти в Україні. Викладання курсу передбачає поєднання традиційних форм аудиторного навчання з

елементами електронного навчання, в якому використовуються спеціальні інформаційні технології.

Крім поточного тестування, яке студенти виконують на паперових носіях чи дистанційно, в кінці вивчення кожної навчальної дисципліни їм пропонують підсумкове комп'ютерне тестування, що дає можливість за короткий час перевірити знання здобувачів вищої освіти й отримати оцінку, яку виставляє комп'ютер. Тому застосування тестових технологій – найефективніший і найоб'єктивніший засіб перевірки знань майбутніх фахівців в умовах кредитно-модульної системи навчання.

Важливо зазначити, що на факультеті педагогіки, психології та соціальної роботи Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича розроблено навчально-методичні матеріали із кожної лінгвістичної дисципліни, які є в паперовому та електронному варіанті. Інтерактивний комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни – ІКНМЗД) містить навчальну програму, тексти лекцій, плани практичних занять і завдання для їх виконання, індивідуальні навчально-дослідні завдання, термінологічний словник, рекомендовану літературу, тести для самоконтролю, екзаменаційні питання, завдання для самостійної роботи, скористатися котрими студент може у зручний для нього час і самостійно уточнити, поглибити чи вдосконалити свої знання. Застосування інформаційних технологій у навчальній діяльності студентів підвищує інформаційну культуру, сприяє формуванню інформаційно-пошукових умінь та навичок.

Активізацію навчально-пізнавальної діяльності студентів на заняттях із дисциплін мовного спрямування на факультеті педагогіки, психології та соціальної роботи забезпечує застосування інтерактивних технологій. «Інтерактивний» (від англ. *inter* – взаємний, *act* – діяти) – здатність взаємодіяти чи знаходитися в режимі бесіди, діалогу із чим-небудь чи з ким-небудь» [40, с. 95]. На заняттях використовуються форми роботи, розраховані на взаємодію не тільки викладача й студента, але й студентів між собою. Особливо активно на лекціях й семінарських заняттях обговорюють проблемні питання, котрі

можуть переходити в дискусію, наприклад: скільки голосних звуків в українській мові – шість чи безліч? Морфема -ти в інфінітивах – закінчення чи суфікс? Слова «ліс» і «лісник», «гора» і «горіти» – споріднені чи спільнокореневі? Порядкові числівники відповідають на питання котрий? чи який? Чому правильною є форма дробових числівників дві треті, а не дві третіх? тощо. Подібні обговорення досить часто набирають форми полілогу, коли кожен учасник аргументує свою думку, співвідносить її із судженнями інших.

На заняттях із дисциплін мовного спрямування на кафедрі педагогіки та методики початкової освіти факультету педагогіки, психології та соціальної роботи Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича застосовуються й проєктні технології. У сучасній педагогіці розрізняють наступні типів проєктів: дослідницькі, творчі, інформаційні й практичні. На семінарах студенти захищають індивідуально-дослідницькі роботи. Виконання мовних проєктів спрямоване на самостійну роботу студентів – індивідуальну (виконання індивідуального науково-дослідного завдання) чи групову, котра здійснюється впродовж певного проміжку часу. В основі цих технологій лежить формування у студентів дослідницьких умінь та навичок. Робота над проєктом полягає в тому, що майбутні педагоги повинні ознайомитися із науковою літературою, систематизувати та узагальнити здобуті знання, виділити основне, оформити відповідні матеріали і представити дослідження. Студентам пропонуються, зокрема, наступні лінгвістичні проєкти: укласти таблицю найтипівіших афіксальних морфем (префіксальних і суфіксальних) іменника, прикметника й дієслова (за групами), навести приклади слів із даними морфемами; скласти словники термінологічної лексики за підручниками початкової школи із відповідними ілюстраціями (математичної, образотворчої, природознавчої, музичної тощо); розробити методичні рекомендації із розділів «Цікава фонетика», «Цікава лексикологія», «У світі граматики» тощо. Такі лінгвістичні проєкти носять науково-пошуковий характер і часто переростають у цікаві мікродослідження.

Для поліпшення професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів за матеріалами розроблених вправ на заняттях проводять рольові ігри, які дають змогу імітувати освітній процес у школі, навчити студента організувати роботу учнів із використанням інноваційних технологій, швидко та правильно реагувати на нову ситуацію тощо. Також практикуються експрес-опитування та робота на індивідуальних картках.

Інноваційні технології містять такі підходи до викладання мов: 1) інтерактивні методи викладання; 2) використання технічних засобів навчання (комп'ютерних та мультимедійних, мережі Internet) для контролю знань, зберігання і використання навчальних матеріалів.

Використання їх на заняттях із дисциплін мовного спрямування найповніше забезпечує комфортні, безконфліктні й сприятливі умови розвитку студентів, всебічно реалізує їх природний потенціал, виховує особистість, здатну до самоосвіти, саморозвитку, самовдосконалення. За допомогою інтерактивних вправ можна глибше осмислити актуальні явища громадського, культурного, міжнародного життя тощо. Інтерактивне навчання – одна із найгнучкіших форм включення здобувачів освіти в роботу, забезпечує перехід від простих до складних завдань, вчить використовувати не готові знання, а здобувати їх із власного досвіду, що веде до розвитку мислення – творчого і діалектичного. Найхарактерніша ознака такого способу пізнання – це те, що активними співтворцями освітнього процесу є студенти. Кожен студент долучається до співпраці в колективній, груповій діяльності. Студент і викладач стають рівноправними, рівнозначними суб'єктами освітнього процесу. Під час такого спільного пошуку здійснюється обмін думками, знаннями, способами діяльності, внаслідок чого відбувається рефлексія, оцінювання здобутих результатів. Майбутні педагоги усвідомлюють, чого вони досягли на певній сходинці пізнання, що вони знають, уміють, як виражають своє ставлення до об'єкту навчання, як володіють оцінними судженнями, як збагатився їхній досвід.

На заняттях із дисциплін мовного спрямування на кафедрі педагогіки та

методики початкової освіти Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича практикують такі інтерактивні методи та прийоми:

- робота в малих групах – дає змогу студентам набути навичок, котрі необхідні для спілкування та співпраці. Вона стимулює роботу в команді. Ідеї, які вироблені в групі, допомагають учасникам бути корисним одне одному. Висловлювання думок допомагає їм відчувати особисті можливості й зміцнити їх;

- робота в парах – одна із форм роботи в малих групах. Кожна пара обмінюється своїми ідеями й аргументами із усім колективом, що допомагає провести дискусію;

- розв'язання проблем – метод, за допомогою котрого можна вирішити більшість дилем. Він складається із кількох етапів: аналіз проблеми, пошук її розв'язання; вибір розв'язання;

- стимуляційні ігри – це створення педагогом ситуацій, під час котрих здобувачі копіюють у спрощеному вигляді процеси, які відбуваються в справжньому суспільному, економічному й політичному житті. Під час таких ігор не йдеться про демонстрування акторських здібностей, а про вміле і безособове відтворення даного процесу;

- вироби особисту позицію – це метод, котрий корисний під час проведення дискусії стосовно суперечливої теми. Як проблеми варто використовувати дві протилежні думки, що не мають правильної відповіді;

- прес – цей метод слід використовувати тоді, коли виникають суперечливі питання та під час виконання вправ, у котрих треба зайняти визначену позицію із обговорюваної теми;

- «мікрофон» – цей метод дає змогу кожному сказати щось швидко, по черзі, відповідаючи на запитання чи висловлюючи свою думку;

- розігрування ситуації за ролями – метою методу є визначення ставлення до конкретної ситуації чи проблеми, набуття досвіду шляхом гри;

- аналіз ситуації – одна із форм роботи, котру застосовують для розгляду певної ситуації, коли необхідно звернути увагу на основні моменти: факти, проблеми, аргументи, рішення;

- дискусія – дає чудову нагоду виявити різні позиції із певної проблеми чи з приводу суперечливого питання. Для того, щоб дискусія була відвертою, необхідно створити атмосферу довіри та взаємоповаги;

- коло ідей – цей метод залучає всіх здобувачів до дискусії. Він добре спрацює, коли ставлять запитання чи виступають доповідачі від малих груп.

Основні форми та методи організації діяльності майбутніх учителів початкової школи під час практичної підготовки – педагогічні тренінги, ділові професійно орієнтовані ігри, інтерактивні вправи («прес», «мозковий штурм», «коло ідей», «дебати», «ажурна пилка» тощо), робота у малих групах, колективна творча робота, діалогічне спілкування тощо.

Третій етап підготовки майбутнього вчителя – вивчення педагогічного досвіду застосування сучасних інноваційних технологій. На семінарських заняттях та під час спостереження уроків досвідчених педагогів здобувачі освіти ознайомлюються із особливостями запровадження новітніх технологій, нестандартних форм та видів навчальної роботи. Окрім того, вони повинні вивчити досвід використання інтерактивних технік в освітньому процесі, викладений у фахових виданнях.

Завершальний етап підготовки студентів до впровадження інноваційних технологій у освітній процес початкової школи – це розробка ними завдань для різних форм організації навчальної діяльності школярів [41, с. 274].

Завдяки таким підходам майбутні педагоги набувають здатностей самостійно підбирати інноваційні технології згідно з темою уроку, методично правильно проводити урок за обраною технологією.

Аналіз освітнього процесу підготовки фахівців спеціальності «Початкова освіта» на першому (бакалаврському) та другому (магістерському) рівнях освіти на кафедрі педагогіки та методики початкової освіти факультету педагогіки, психології та соціальної роботи Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, вивчення та аналіз досвіду роботи провідних педагогів дають змогу стверджувати, що серед різноманітних інноваційних методів найбільше зацікавлення студентів викликають ігри, ігрові

ситуації, які сприяють формуванню практичних умінь і навичок, наближенню умов гри до реальної практики в школі, дають змогу самостійно добирати шляхи розв'язання фахових проблем. Основне їх призначення – з'ясувати рівень обізнаності в проблемі, поділитися власними думками, продемонструвати інноваційні шляхи репрезентації теми, винесеної на опрацювання.

Прикладом застосування інноваційних технологій у підготовці майбутніх вчителів початкових класів є ділова гра «Національно-мовна картина світу українця» для студентів, які прослухали цикл мовознавчих дисциплін.

Ділова гра

«Національно-мовна картина світу сучасного мовця»

Мета гри: закріпити теоретичні відомості про мовну картину світу, роль символів та слів-концептів у її формуванні; удосконалити навички виступу перед аудиторією, робити аналіз власних дій під час гри.

Перебіг гри:

1. Аналіз психологічних особливостей аудиторії (відповідно до групи).
2. Формування груп (тематика виступів, експерти, опоненти).
3. Виступи доповідачів на запропоновані теми:

А. Мовна та національно-мовна картина світу сучасного мовця.

Б. Слова-символи в українській культурі (державні символи України, біопіми, топоніми, традиційні свята українців та ін.).

В. Слова-концепти та їх репрезентація (Україна, війна, чоловік/жінка та ін.) на прикладі творів художньої літератури (твір на вибір).

Методика проведення гри: керівництво грою здійснює викладач (методист). Члени кожної з груп (відповідно до тем повідомлень) розігрують однаковий набір ролей (доповідач, опонент, експерт).

Доповідач кожної групи аналізує зібраний матеріал, узагальнює, висловлює за потреби різні погляди (регламент виступу – до 5 хв.).

Аудиторія (опоненти, експерти, методист) має право перервати виступ чи

збільшити час для повідомлення.

Дискусія: передбачає обговорення виступу, обмін нерозкритими теоретичними питаннями й практичними навичками, вироблення єдиної позиції.

Підведення підсумків: роботу груп оцінюють експерти, оголошуючи імена активних учасників гри, найбільш глибокі й обґрунтовані доповіді, цінні зауваження та пропозиції.

Структура ділової гри наведена в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Структура ділової гри

Етапи ДГ	Зміст етапу	Дії викладача	Дії студента
I етап – організаційний	Підготовка до проведення ділової гри. Актуалізація знань студентів	Ознайомлення студентів із темою та метою гри; визначення завдань; роз'яснення умов проведення гри	Формування мікрогруп; визначення ролей, вибір реквізитів
II етап – підготовчий	Розробка змісту й плану проведення ділової гри, пропедевтична робота в мікрогрупах	Спостереження й допомога мікрогрупам у вирішенні спірних питань	Самостійне вивчення ситуації; розробка інструкцій щодо проведення гри; розподіл ролей
III етап – ігровий	Заняття в студентській аудиторії за розробленим сценарієм	Спостереження за діяльністю студентів	Імітування підготовлених завдань, виголошення доповідей та повідомлень; вирішення проблемних завдань, дискусія
IV етап – підведення підсумків	Аналіз і самоаналіз процесу проведеної гри. Оцінювання. Визначення позитивних і негативних моментів проведення гри	Аналіз процесу гри, підведення підсумків	Самоаналіз виконаного завдання

Така структура визначила послідовність дій студента та викладача: розв'язання теоретичних проблем, виконання практичних дій (запитання для

обговорення, індивідуальні завдання, оцінювання й підбиття підсумків) й мала на меті задіяти кожного студента (в ролі доповідача, опонента або експерта) до розв'язання порушених проблем, котрі озвучені заздалегідь, що забезпечило успіх її впровадження й формування лінгводидактичної компетентності.

Однією з ефективних інноваційних методик є метод кейсу, приклад застосування якого наводимо нижче.

Модель кейсу

Тема: «Ідеальна модель мовлення вчителя української мови»

I етап. Вступний складник кейсу. Підготуйте повідомлення на такі теми (за групами):

1. Культура мовлення вчителя як показник рівня його інтелігентності, освіченості, загальної культури.
2. Володіння системою термінів сучасної української літературної мови.
3. Культура мовлення студента-практиканта (з досвіду проходження навчальної практики).

II етап. Моделювання навчальної діяльності (вибір ролей, розподіл обов'язків). Виконання завдань.

Питання для обговорення:

1. У чому ви бачаєте ефективність професійного мовлення вчителя?
2. Як ви розумієте поняття «самоконтроль мовлення вчителя»?
3. Охарактеризуйте шляхи вдосконалення мовлення майбутнього вчителя української мови.

Після обговорення питань вислуховується думка членів групи.

III етап. Підведення підсумків. Заключне слово викладача.

Студенти повинні підготувати й презентувати повідомлення, супроводжуючи їх прикладами із власних спостережень, проведених під час практики. Обов'язковим додатковим завданням є відеосупровід – демонстрація фрагментів уроків учителів початкових класів, студентів-практикантів, учнів шкіл, що дало змогу критично проаналізувати власне мовлення й мовлення одногрупників.

Протягом навчання у закладі вищої освіти майбутнім вчителям початкових класів можна запропонувати роботу над створенням довготривалого міжпредметного проєкту «Лінгводидактична компетентність сучасного вчителя початкових класів».

Проєкт слід започаткувати на першому курсі. Він передбачатиме три етапи:

1. Теоретико-синтетичний – збір та аналіз теоретичних основ мовознавчих дисциплін, з'ясування інтегративних зв'язків між ними, започаткування роботи із укладання словника лінгвістичних термінів.

2. Креативно-дослідницький етап передбачає виконання таких видів робіт:

- а) запис відеосюжетів «Слово-опис»;
- б) виготовлення листівок «Слово-норма»;
- б) написання творів-мініатюр, у яких би кожне слово починалося з однієї букви;
- в) складання лінгвістичних казок;
- г) накопичування медіа-, відеоматеріалів, тегів хмар, виготовлених презентацій тощо.

3. Узагальнювально-презентаційний етап має на меті демонстрацію напрацьованих матеріалів.

На першому етапі викладачі, які читають мовознавчі дисципліни, оглядово ознайомлюють студентів з інформаційним обсягом дисциплін, встановлюючи інтегративні зв'язки між ними; з'ясовують вимоги до укладання термінологічного словника, його рубрик, правил оформлення покликань та списку використаних джерел.

Другий етап – креативно-дослідницький – це збирання матеріалу для майбутньої професійної діяльності вчителя. Студенти самостійно записують власне «бачення» слова (відео-тексти до 2-х хвилин). Пізніше це завдання вони пропонують виконати вчителям й учням. Така робота вимагає лексикографічного аналізу слова, розгляд його історичних коренів і

діалектологічних особливостей, що відповідає вимогам запропонованого системно-інтеграційного підходу до вивчення мовознавчих дисциплін. Завдання до виготовлення листівок «Слово-норма» має на меті пропагування правил наголошування слів, вимог до їх написання, складоподілу, використання граматичних форм. Особливо цікавими виявилися завдання, що передбачали написання творів, котрі починаються на одну букву, й лінгвістичних казок, що в подальшому активно використовуватиметься в практичній підготовці.

Реалізацію й захист проєкту слід організувати у групах, студенти яких творчо підійшли до розв'язання проблем. Презентовані матеріали продемонструють їх обізнаність із проблемами сучасної лінгвістики.

Вважаємо, що виконання даного проєкту сприятиме глибокому вивченню теоретичних основ дисциплін, які засвоюють студенти впродовж навчання, тим самим розвиваючи їхній інтелектуальний потенціал; мотивуватиме майбутніх учителів початкових класів до глибокого проникнення в сутність досліджуваних явищ; розкриватиме їхні дослідницькі вміння шляхом проведення самостійної пошукової діяльності; навчатиме злагоджено працювати в колективі, спілкуватися з оточуючими; а на основі набутої лінгводидактичної компетентності вимальовувати перспективні напрями подальшого фахового зростання.

Отже, впровадження інноваційних методів поряд із традиційними переконує в ефективності їх поєднання. Ігрове навчання закладає підґрунтя для формування мовної та мовленнєвої компетентності. Студенти мають можливість міцно засвоїти загальні правила поведінки в колективі, набуваючи навичок спільної корпоративної діяльності, розкриватиметься їх індивідуальний творчий потенціал, мотивація вести пошук і ділитися результатами дослідження, використовуючи при цьому медіа-, відеосупровід, презентації тощо.

2.3. Система вправ для формування лінгводидактичної компетентності майбутніх учителів початкових класів

У лінгводидактиці актуальною є проблема формування майбутнього вчителя як суб'єкта метадіяльності – професійної діяльності, спрямованої на організацію навчання й виховання іншої особи – учня й пов'язаної з розвитком педагогічних здібностей загалом і методичних зокрема.

У професійному становленні сучасного педагога відбувається переакцентація орієнтирів із передачі знань студентам на організацію власне їхньої діяльності. А тому вища педагогічна школа своєю метою ставить формування професійно компетентного фахівця, спроможного самостійно розв'язувати педагогічні завдання, зокрема аналітико-рефлексивні, конструктивно-прогностичні, оцінно-інформаційні та корекційно-регулятивні.

Специфіка дослідження вимагає особливого підходу й створення базової системи вправ, яка, зважаючи на існуючі в лінгводидактиці класифікації, враховувала б особливості фаху, що здобувається, інформаційний обсяг дисципліни, що засвоюється, внутрішньопредметні, міжпредметні й системно-інтеграційні зв'язки навчальних курсів і могла б на найвищому рівні забезпечити ефективне формування лінгводидактичної компетентності майбутніх учителів початкових класів.

Для розробленої методичної системи запропоновано такі типи вправ: тематично-аналітичні, мовно-комунікативні, репродуктивно-творчі; когнітивно-діяльнісні.

Тематично-аналітичні вправи – це вправи, спрямовані на навчання студентів аналізувати конкретне мовне явище на основі тексту в тісному взаємозв'язку із іншими мовними явищами, що з ними пов'язані, й вимагали його тлумачення. Їх виконання передбачає реалізацію певних кроків-дій:

- а) вичленувати мовне явище із тексту;
- б) охарактеризувати його на основі отриманих в аудиторії або під час самостійної роботи студентів теоретичних знань;
- в) дібрати власні приклади на досліджуване мовне явище;
- г) «зобразити» мовне явище (схема, таблиця, алгоритм, рисунок).

Наприклад:

Зверніть увагу на виділені слова й доберіть до них споріднені (інші форми тих самих слів), щоб продемонструвати особливості чергування голосних і приголосних. Запропонуйте правила чергування голосних і приголосних у вигляді схеми (таблиці, алгоритму).

Земля віддала людям, що могла віддати, і, чи то з жалю до себе, чи з жалю до людей, заплакала осінньою сльозою і неспокійно ввійшла в зимовий сон. Ох як люто на шаленій коловерті вітрів зачинався цей сон: спочатку вітровіям і сніговиці хотілося підважити, вирвати з насаджених місць перелякані хати, розметати золоту скірт і вдарити на сполох співучою міддю дзвонів. А поки вони втихомирились, поскочувались, прищурились у яругах, і тепер люди по коліна бредуть у снігу, що вечорами шеретує крихти срібла та виколихує блакитні думи й волошкове цвітіння (М. Стельмах).

Мовно-комунікативні вправи – ознайомлення із мовними одиницями й засвоєння вимог щодо їх використання у мовленні (вимова, наголошування слів; застосування синонімів, паронімів, омонімів; особливості граматичної форми частин мови й побудова речень, текстів). Вправи такого типу, із однієї сторони, формують лінгвістичні компетентності, а з іншого – сприяють розвитку мовленнєвих вмінь, які вибудовують мовленнєвий статус мовця (слухання, говоріння, читання й письмо). Майбутні вчителі початкових класів повинні вміти вибирати з потоку інформації необхідну, розуміти та інтерпретувати її, бачити стилістичні ресурси, усвідомлювати тексти не тільки із друкованих джерел, а й із усережжя, що пов'язані з їхнім фаховим спрямуванням, грамотно (мовно й технічно) оформлювати писемний текст.

Наприклад:

І. Запишіть сполучення правильно. Поясніть суть порушень. Якого типу мовних норм вони стосуються?

Брати участь у якості експерта, новий довідник, моя власна думка, сильна біль у серці, розгляд слідуючого питання, вищий мене, понад сто особами, проїздний документ, дякую тебе, курси по вивченню іноземних мов,

п'ятидесяти тисяч, пробігаючий пес, виконав особисто сам, два дні тому назад.

II. Підготуйте виступ про свою групу й майбутню професійну діяльність із використанням мовних штамтів і без них.

III. Проаналізуйте, як конструкції речень з прямою та непрямою мовою взаємодіють й узгоджуються у загальному контексті твору; як характеризують вони мовлення персонажів; як передаються думки автора твору.

Репродуктивно-творчі вправи передбачають відтворення здобутих знань на першому етапі їх виконання (попереднє повторення великої за обсягом навчальної інформації) із дисциплін, які засвоєні на попередніх курсах, що не вимагає від студента багато часу. Другий етап – це творча частина вправи, в основі котрої – характеристика мовного явища, складання або/чи заповнення таблиць, схем, формулювання нових правил, словникова робота тощо.

Наприклад:

I. Прочитайте текст. Визначте його стильову приналежність. Доведіть свої міркування, охарактеризувавши мовні засоби запропонованого уривку.

Мово! Пресвята богородице мого народу! З чорнозему, з любистку, м'яти, рясту, євшан-зілля, з роси, з дніпровської води, від зорі і місяця народжена.

Мово! Мудра Берегине, що не давала погаснути земному вогнищу роду нашого, тримає народ на небесному олімпі волелюбності, слави і гордого духу.

Мово! Велична молитва наша у своїй нероздільній трійці, ти і Бог Любов, і Бог Віра і Бог Надія!

Мово наша! Дзвонкова кринице на середохресній дорозі нашої долі! Твої джерела б'ють десь від Магми, тому й вогненна така. А вночі кутаються в тобі ясні зорі, тому й ласкава така (К. Мотрин).

II. Перебудуйте текст у різних стилях мови, визначте їх специфічні ознаки, заповнивши табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Стилi	Розмовний	Науковий	Художній	Публіцистичний	Офіційно-діловий	Конфесійний
Основна функція						
Сфера вживання						
Загальні особливості стилю						
Мовні особливості стилю*						

*Графу заповнюють конкретними прикладами із наведених уривків

Когнітивно-діяльнісні вправи сприяють з'ясуванню мовних явищ на основі текстів, що формують національно-мовну особистість студента, носія українських традицій, представлені зразками на редагування, конструювання, переклад тощо. Такі вправи дають можливість репрезентувати слова-символи й концепти, залучаючи студентів до розуміння унікальності та складності української культури, постійного її поступу, впливу на неї інших культур і народів, які проживають на території України.

Наприклад:

I. Прочитайте текст. Дайте лексикографічну характеристику слова «піч», використовуючи різні типи словників.

Термін «піч» є похідним од печери, в якій мешкала первісна людина. І це цілком логічно, оскільки вогнище стимулювало життя – тут обігрівалися, готували їжу, влаштовували різноманітні ритуали й обряди. Вогонь у ширшому значенні був продовжувачем роду, уособленням святості; йому поклонялися, приносили пожертви. Якщо з якихось причин вогонь згасав, то це, на думку язичників, означало недобру вість. Відтак місце, де він зберігся, вважалося найпочесніше. Отже, для забезпечення вогню люди намагалися сконструювати більш надійні пристрої. Один із таких факторів і посприяв удосконаленню печі (В. Скуратівський).

II. Випишіть слова, в котрих відбувається чергування звуків.

III. Охарактеризуйте, які слова-символи використано під час зображення

української народної хати. Визначте їх значення за Енциклопедичним словником символів культури України ([Режим доступу] URL: http://shron.chtyvo.org.ua/Kotsur_Viktor/Entsyklopedychnyi_slovnyk_symvoliv_kultur_Ukrainy.pdf).

Зазначаємо, що така класифікація стала основою проведеного дослідження, оскільки охопила всі етапи засвоєння мовознавчих дисциплін: підготовку до сприйняття мовного явища; його подальше відпрацювання, закріплення й формування умінь і навичок; розвиток усного мовлення студента; забезпечила тісний взаємозв'язок у вивченні лінгвістичних основ у закладі вищої освіти і школі; дала змогу з'ясувати особливості вербалізації слів-концептів і слів-символів та розвинула вміння їх аналізувати, об'єднувати в логічні мікроконцепти, що формує лінгводидактичну компетентність майбутніх учителів початкових класів:

1. Добір матеріалів до кожної із запропонованих вправ здійснено згідно із чіткими критеріями.

2. Текстова основа, що забезпечить урахування когнітивно-комунікативного, функційно-стилістичного та тектоцентричного підходів.

3. Системно-інтеграційний підхід до підбору вправ, що передбачає вивчення мовознавчих дисциплін у тісному взаємозв'язку (систематичне відтворення, повторення й узагальнення здобутих знань; аналіз мовного матеріалу під кутом вивчення різних курсів).

4. Мовленнєвий аспект вправи, що забезпечить постійну усну практику, розвиток мовлення студента (Розкажіть..., Висловіть власну думку..., Наведіть приклади й обґрунтуйте ваш вибір... тощо).

5. Проспекція на майбутню фахову діяльність студента, оскільки обов'язково передбачено завдання, які мають на меті аналіз шкільного підручника з української мови, наскрізне визначення мовного терміну, питання з історії мови й української діалектології.

Дотримання цих правил дає змогу досягнути чіткої структури кожної вправи, забезпечує практичну діяльність лише на текстовій основі, ефективно

розвиває професійне мовлення.

Студентам можна запропонувати індивідуально-орієнтовані творчі завдання, наприклад за темою «Складне речення як синтаксична одиниця»:

1. Віднайти в тексті складне речення; визначити кількість предикативних одиниць, тип за засоби зв'язку: складносурядне, складнопідрядне, безсполучникове, складні синтаксичні конструкції із різними видами зв'язку; визначити, які речення найчастіше використовує автор.

2. Виділити в тексті структурні типи складно-сурядних речень (відкриті, закриті структури); з'ясувати, які семантичні відтінки виражають сполучники між частинами складно-сурядних речень; визначити, які граматичні засоби використовує автор; пояснити пунктуацію в реченнях.

3. Схарактеризувати інтонацію складно-сурядних речень, визначити її типи; простежити синоніміку відтінків значень між частинами складно-сурядних речень; скласти схеми складно-сурядних речень.

4. Зробити повний синтаксичний розбір складно-сурядного речення; проаналізувати, які конструкції складних речень використовує автор для опису пейзажу, настроїв героїв, характеристики їхнього мовлення.

5. Визначити, в яких випадках сполучники сурядності та підрядності автори використовують у простих реченнях, а в яких – між частинами складно-сурядних і складно-підрядних речень; проаналізувати функції сполучних слів у складно-підрядних речень.

6. Визначити структурні типи складно-підрядних речень (розчленовані, нерозчленовані структури), а також контактну рамку та граматичні засоби зв'язку між частинами складно-підрядних речень; схарактеризувати структури, які переважають у тексті.

7. Визначити структуру та семантику багаточленних складно-підрядних речень; скласти схеми складно-підрядних речень; описати означені одиниці за схемою; пояснити пунктуацію.

8. Визначити характер сполучника у складно-підрядних речень; тип підрядних частин і вид підрядного зв'язку між частинами.

9. Розподілити складні речення за типами основного зв'язку між їхніми частинами (складно-підрядні, складно-підрядні, безсполучникові речення), компоненти котрих мають підрядні речення; з'ясувати, чи використовує автор такі конструкції та з якою метою.

10. Віднайти безсполучникові речення у тексті; визначити, котрі з них синонімічні складно-сурядним реченням, котрі – складно-підрядним реченням, котрі є власне безсполучниковими; проаналізувати семантику частин таких речень й авторську специфіку граматичних засобів її вираження.

11. Схарактеризувати інтонацію безсполучникових речень у тексті; визначити, як інтонація у безсполучникових речень впливає на мовний малюнок тексту взагалі; у яких випадках автор найчастіше використовує конструкції безсполучникових речень (у мовленні персонажів, описові речення тощо).

12. Пояснити граматичну залежність пунктуації тексту від особливостей інтонаційних типів безсполучникових речень; скласти графічні схеми речень.

13. Визначити, чи використовує автор конструкції періоду; схарактеризувати типи складних речень у періоді, семантику та структуру їх частин, граматичні засоби вираження; установити, як конструкції періоду впливають на мовний малюнок тексту.

14. Визначити в текстах складне синтаксичне ціле; з'ясувати, чи використовує автор такі конструкції, з якою метою; аргументувати, яке семантичне та структурне навантаження мають такі конструкції.

15. Установити мікротему тексту, основну ідею; якими граматичними засобами користується автор для вираження свого ставлення до подій у тексті; з'ясувати, які типи текстів (описи, роздуми, розповіді) використовує автор найчастіше.

16. Визначити в текстах конструкції з прямою та непрямою мовою; замінити, де це можна зробити, речення з прямою мовою реченнями із непрямою мовою та навпаки; схарактеризувати їх; з'ясувати, як впливають конструкції з прямою мовою на загальну мовну канву тексту; із якою метою

автор використовує такі конструкції.

17. Визначити, які конструкції прямої мови використовує автор для характеристики мовлення персонажів твору; які структурно-семантичні типи речень переважають у діалогах тексту.

18. Проаналізувати, як конструкції речень з прямою та непрямую мовою взаємодіють й узгоджуються у загальному контексті твору; як характеризують вони мовлення персонажів; як пере - даються думки автора твору.

Створення методичної системи спонукає звернутися до поняття «комплекс вправ» і «система вправ». Комплекси вправ укладають з метою виконання декількох завдань: вивчення певної мовної одиниці, формування умінь і навичок із окремого виду діяльності тощо. Вправи добирають у відповідності до принципів наступності, доступності, посиленості (із поступовим ускладненням) й комунікативного спрямування, тим самим створюючи комплекс (для кожної окремої дисципліни). Кожен комплекс входить у систему (чіткий добір і побудова завдань та чітка послідовність їх виконання), що в подальшому представляє собою завершене ціле, забезпечуючи досягнення поставлених цілей [23, с. 95-97].

Кожна вправа спрямовує навчальну діяльність студента на формування конкретної навички як елементу лінгвістичної компетентності. Важливим є введення до вправ завдань зіставно-порівняльного характеру, які б передбачали аналіз певного мовного явища на рівні шкільної програми й підручників, з одного боку, й програм і підручників із мовознавчих дисциплін – з іншого, що дає змогу студентам поступово ознайомлюватися зі шкільним обсягом навчального матеріалу із української мови, «бачити» особливості його викладання, звернути увагу на своєрідність добирання й розроблення тренувальних вправ.

У своїй сукупності виокремлені комплекси об'єднані в систему вправ, що репрезентує низку чітко розташованих, взаємопов'язаних і взаємопроникних завдань із мовознавчих дисциплін.

Пропонуємо, для прикладу, систему вправ із теми «Лексика української

мови».

КОМПЛЕКС 1. Сучасна українська літературна мова.

Вправа 1.

1. Користуючись словниками, з'ясуйте значення термінів.

Лексика, лексикографія, лексема, слово, багатозначне слово, синонім, антонім, омонім, паронім, діалект, наріччя, говір, термін, іншомовне слово, канцеляризм.

II. Укладіть словник із перерахованих слів, у якому порівняйте визначення у підручнику для закладу вищої освіти й у шкільному підручнику.

Вправа 2.

I. Прочитайте текст. Охарактеризуйте роль та силу слова в житті людини. Наведіть приклади висловів про мову видатних людей.

Ще донедавна люди в Україні оминали по можливості сварки, хрестили рота, коли з язика злітало недобре слово. Великим гріхом вважалося когось проклинати. То не заборони, а глибинні закони космічного співжиття.

Коли б ми знали, яке зло чинимо собі на планеті, посилаючи у простір злі думки, як захаращуємо власне життя злою енергією! Коли б відали, що ця духовна інфекція перетвориться невдовзі у фізичну! Наші предки були переконані, що образити думкою більший гріх, ніж учинком.

Думка – вічна енергія. Вони утворюють у Космосі світлі й темні хмари, бо мають властивість притягувати до себе подібних. Провисають над землею, звідки пішли, і невдовзі повертаються до неї. Ми самі, а не хтось інший. Провокуємо стихійні лиха. Згадаймо, що війни, кров, ненависть завжди доповнювали якісь катаклізми!, голод, мори.

Тож кожна думка – «матеріальна». І найбільше зло робимо собі, проклинаючи когось (К. Мотрич).

II. Проаналізуйте, чи представлено подібні вправи в підручниках. Яка їх мета?

Вправа 3.

I. За словником символів культури мови охарактеризуйте такі лексеми:

хліб-сіль, хустка, човен, яйце, трава, рука, вишня, око, волосся. Доберіть уривки текстів із фольклорних та літературних творів із поданими словами-символами.

II. Яка змістова лінія програми передбачає розгляд подібних мовних тем? Охарактеризуйте важливість когнітивно-комунікативного підходу, ґрунтуючись на виконанні запропонованої вправи.

Вправа 4.

I. Укладіть таблицю (схему, алгоритм) «Лексика української мови».

II. Обґрунтуйте використання виготовленої наочності під час вивчення цієї теми в школі.

КОМПЛЕКС 2. Українська діалектологія.

Вправа 1.

I. Схарактеризуйте типи діалектних відмінностей у лексиці. З'ясуйте склад діалектної лексики з погляду походження.

II. Проаналізуйте шкільний підручник для учнів четвертого класу й визначте, як в ньому висвітлено питання української діалектології.

Вправа 2.

I. Що таке діалект? Випишіть із запропонованого уривку лексичні діалектизми вашого регіону, доберіть до них літературні відповідники (з довідки).

II. Проаналізуйте чинну програму з української мови. Які особливості вивчення діалектної лексики в школі?

1. Коли Олену віддавали заміж, то придане ледь умістили до можари. 2. Серед зграї дітей був зовсім маленький коношок, який весь час ставав навшпиньки, щоб дотягнутися до старших. 3. Справжній гайшан невдовзі перетворився на доброго, вправного парубка. 4. Із старих дощок дідусь змостив на задвірку невеличкий кохалаш. 5. Уся дорога до села була з глибокими бакаями, тож довелося об'їхати, щоб не зламати колеса.

Слова для довідок: (вибоїна, мала дитина, будівля для реманенту, великий віз, розбишака).

Вправа 3.

Опрацюйте запропоновані твори, виписавши з них діалектизми.

В. Стефаник «Новина», О. Кобилянська «Людина», М. Коцюбинський «Тіні забутих предків», П. Куліш «Чорна рада», Ю. Федькович «Три, як рідні брати», І. Франко «Захар Беркут», Т. Шевченко «Наймичка».

Вправа 4.

I. За допомогою діалектного словника перекладіть пропонування текст говіркою свого населеного пункту.

II. Опрацюйте структуру словника (за вибором).

Балада про дикого коня

Уривок із роману «Пітьма вогнища не розпалює»

Якось в одному табуні у кобили народилося славне і незвичне дитя – вороний жеребчик із срібними зірочками на чолі й спині. Вожак-батько дивувався химерній масті сина – чорній, з синіми полисками, а ще більше – іскристими зірками, котрі – не знати як – впали з нічного неба, щоб прикрасити юного коника. Приходили милуватися жеребчиком мами-кобили та батьки-жеребці з інших гуртів, бо слава про нього котилася в Дикому Полі. Горда матінка назвала сина Зоряним, ніжила його, навчала, як берегти волю й життя.

У першому своєму літі побував Зоряний у кількох боях з вовками, був свідком страшних поєдинків. Деякі старші огирі гинули, захищаючи малечу, і жеребчик, сумуючи за ними, все допитувався у матінки, чому старі бійці залишаються в степу поміж бур'янами, чому не біжать далі з гуртом. А мама, втішаючи Зоряного, тихенько іржала йому на вухо, що бойові жеребці, котрі гинуть, захищають рід, напуваються живою водою Зоряної Ріки і стають позахмарними кіньми, граючись з грозами та вітрами. Інколи в небі гуркочуть громовиці – то буйні гурти коней скачуть понад земним Диким Полем; палахкотять вогні блискавиць у просторі – то мерехтять іскри з-під копит радісних жеребців.

- А ми поскачемо до них? – допитувався Зоряний у матінки.

- Неодмінно, – тихенько іржала вона. – Тільки треба вирости, зміцніти та залишити по собі діток у ріднім степу... (О. Бердник).

КОМПЛЕКС 3. Культура мови.

Вправа 1.

Пояснити значення і вживання наведених слів і словосполучень, звернувшись, де необхідно, до словника. Виділені слова ввести у речення.

Потім - тоді - згодом - **відтак**.

Отже - тому - так - відтак.

Здатний - спроможний - ладен - годен.

Може - **здужає** - має сили - згоден.

Тепер - сьогодні - **нині**.

Теперішній - **сьогоднішній** - нинішній.

Незламний - несхибний - нерушимий.

Крім того - окрім того - до того ж - та й.

Протягом - на протязі - в протягу.

На днях - цими днями - днями.

Дуже - набагато - значно - значною мірою.

Мова йде - мова йдеться - мовиться - йдеться.

Притаманний - **властивий** - характерний.

Відносно - щодо - стосовно - по відношенню - у відношенні.

Вправа 2. Написати твір-мініатюру, застосувавши в ньому запропоновані слова.

Сподіватися - надіятися.

Висвітлювати - освітлювати.

Відноситися - ставитися.

Чоловік - муж.

Власник - володар.

Славний - відомий - славетний - славнозвісний.

Старий - давній - древній.

Питання - запитання.

Любимий - улюблений.

Ефективний - ефектний.

Поступати - чинити.

Вправа 3.

I. Охарактеризуйте мовлення одногогрупника, використовуючи запропоновані фразеологізми: плетиво слів, живе слово, набір слів, розтікати мислю по древу, солодкі слова, сипати словами, бути господарем свого слова.

II. До поданих старослав'янізмів доберіть українські слова. Складіть й озвучте виступ перед аудиторією, використовуючи запропоновані слова: велпкомудрий, вражда, врата, злато, прах, благоденствіє, глава, суций, грядущий, єдиномисліє, воутріє, восхвалити, соблюсти, стражденний, предстати.

Розроблена й запропонована система вправ ґрунтується на виконанні таких завдань:

1. З'ясування теоретичних основ мовознавчих дисциплін.

2. Формування комунікативних умінь: розвиток комунікативної здатності особистості, вдосконалення риторичних умінь студента і його професійного мовлення.

3. Укладання термінологічного словника сучасного вчителя (за компаративним принципом).

4. Циклічність і комплексність у вивченні мовознавчих дисциплін із проекцією на шкільний курс української мови.

5. Формування культуромовної особистості сучасного вчителя.

Система вправ із теми «Складне речення»

Вправа 1. Порівняйте прості речення й утворені з них складні. Укажіть, чим вони відрізняються; як уживаються розділові знаки між частинами складного речення.

Надворі вже звечоріло. В хаті стояла зелена темрява. - Надворі вже звечоріло, і в хаті стояла зелена темрява. 2. Небо чудово заблищало. Його засіяли зорі. - Небо, яке засіяли зорі, чудово заблищало.

Вправа 2. Зіставте художні описи. Укажіть, чим вони відрізняються; коли надають перевагу складносурядним реченням порівняно з простими. Дослідіть,

зі скількох частин складається складносурядне речення, визначте смислові взаємозв'язки між складовими частинами в ньому, вмотивуйте використання сполучників.

Ясне сонце почало підніматися десь далеко за лісом. Його червоний світ слався в лісі по снігу. На опушених інеєм високих гілках стрибало його ясне проміння, висвічуючи то жовто-зеленими, то червоно-синіми іскорками.

Ясне сонце почало підніматися десь далеко за лісом, і його червоний світ слався в лісі по снігу, а на опушених інеєм високих гілках стрибало його ясне проміння, висвічуючи то жовто-зеленими, то червоно-синіми іскорками.

Вправа 3. Утворіть складні речення вказаних видів, продовжуючи подані частини. Підкресліть граматичні основи, розставте розділові знаки. Прочитайте, правильно інтонуючи:

1. Жодне серйозне питання людство не зможе ефективно вирішити без опертя на науки... (складно-сурядне, складно-підрядне речення). 2. В умовах швидкого оновлення знань важливим питанням є підготовка висококваліфікованих науковців (безсполучникове, складно-підрядне речення).

Вправа 4. Спостереження-дослідження (робота в групах, прийом «ПРЕС»).

1. Прочитайте текст пошепки. До якого стилю мовлення він належить? Чому? 2. Які речення переважають у тексті: прості чи складні? Доведіть (граматичні основи підкресліть). Назвіть сполучникові складні речення. Розставте пропущені розділові знаки й обґрунтуйте уживання їх. 3. З якою метою вжито складні речення у тексті? Зробіть висновок про роль складні речення у текстах наукового стилю. 4. Перекажіть текст, уживаючи складні речення.

Корисний винахід

Уявіть велике колесо на обід якого приладнано черпаки. Натиск річкової води крутив колесо у черпаки набиралася вода. Це вже був простий, але універсальний двигун. Спочатку люди його використовували для качання води а згодом – для перемелювання зерна. Так народився водяний млин – річкову

воду люди змусили крутити жорна (З часопису).

Вправа 5. Доберіть із текстів художньої літератури складнопідрядні речення з такими компонентами: те... що, той... хто, там... де, скрізь... де, так... як, такий... який, стільки... скільки, так... що, таким... наче, настільки... що. Визначте тип складнопідрядного речення.

Вправа 6. Реконструювання-доведення.

1. Подані речення запишіть у такій послідовності, щоб вони утворили текст. Доберіть до тексту заголовки, що передає його тему. 2. Доведіть, що це висловлювання є розповіддю.

Вправа 7. Прочитайте слова Ліни Костенко. Поясніть, як ви їх розумієте.

І не знецінюйте коштовне,

Не загубіться у юрбі.

Не проміняйте неповторне

На сто ерзаців у собі!

Занотуйте тезово свої думки та наведіть переконливі аргументи. Підкріплюйте їх прикладами з життя, художньої літератури тощо. Відповідь запишіть у вигляді власного висловлювання, вживаючи складні синтаксичні конструкції.

Вправа 8. Уявіть ситуацію: ви в колі нових друзів. Вони ніколи не були у вашому краї. Як би ви розповіли їм про своє місто, село, захопивши їхню увагу? Використовуйте складнопідрядні речення різного типу.

Вправа 9. Складіть і розіграйте міні-діалог, комунікативною метою якого є поділитися з другом (подругою) цікавою історією (прочитаною чи побаченою), що справила на вас велике враження. У діалозі дотримуйтесь правил спілкування і використайте 2 речення (на вибір):

Ти читав (дивився фільм) про те, як ...? Ти уявляєш, як (що) ...? Ніколи не думав (думала), що... . Я вражений (вражена) тим, що... . Мені сподобалося, що (як) ...

Зазначимо, що запропонована система вправ, з одного боку, дає змогу ефективно сформувати лінгводидактичну компетентність майбутніх учителів

початкових класів, актуалізувати практичний досвід, розвивати навички творчого підходу до розв'язання освітніх цілей, а з іншого – створити єдиний навчально-методичний банк завдань із мовознавчих дисциплін; удосконалити навчально-методичний комплекс дисциплін.

Висновки до розділу 2

Підготовка вчителя початкової школи в контексті вимог НУШ та інтеграції в Європейський освітній простір вимагає суттєвого вдосконалення. Оновлення змісту професійно-педагогічної підготовки вчителів в Україні визначається впливом процесів інтеграції, технологізації і формуванням загальноєвропейського освітнього простору, глобальними соціокультурними перетвореннями й новою концепцією розвитку суспільства. Модернізація національної системи освіти в Україні потребує нового підходу до педагогічної підготовки майбутніх учителів початкової школи, вимагає визначення концептуальних стратегій у напрямі подальшого вдосконалення і розвитку педагогічної освіти.

До важливих педагогічних проблем, які поставило життя перед сучасною школою, належить використання альтернативних форм організації навчання учнів, впровадження нових педагогічних ідей й підходів до освітнього процесу, в центрі котрих – особистість дитини із її потребами, інтересами й життєвими проблемами.

Упровадження інноваційних технологій особливої значущості в підготовці учителів початкової школи набуло у зв'язку із тим, що його першочерговим завданням визначено не накопичення учнем інформації, а розвиток його мислення, вміння аналізувати ситуацію, планувати свої дії на декілька кроків вперед, адекватно оцінювати результати, самостійно набувати і переробляти інформацію, вміння перетворювати знання в інструмент пізнання інших видів діяльності та конструктивно взаємодіяти з іншими.

Впровадження інноваційних методів поряд із традиційними переконує в ефективності їх поєднання. Ігрове навчання закладає підґрунтя для формування

мовної та мовленнєвої компетентності. Студенти мають можливість міцно засвоїти загальні правила поведінки в колективі, набуваючи навичок спільної корпоративної діяльності, розкриватиметься їх індивідуальний творчий потенціал, мотивація вести пошук і ділитися результатами дослідження, використовуючи при цьому медіа-, відеосупровід, презентації тощо.

Специфіка дослідження вимагає особливого підходу й створення базової системи вправ, котра, зважаючи на існуючі в лінгводидактиці класифікації, урахувала б особливості фаху, що здобувається, інформаційний обсяг дисципліни, котра засвоюється, внутрішньопредметні, міжпредметні й системно-інтеграційні зв'язки навчальних курсів і могла б на найвищому рівні забезпечити ефективне формування лінгводидактичної компетентності майбутніх учителів початкових класів. Для розробленої методичної системи запропоновано такі типи вправ: тематично-аналітичні, мовно-комунікативні, репродуктивно-творчі; когнітивно-діяльнісні.

Розроблена система вправ дає змогу ефективно формувати лінгводидактичну компетентність майбутніх учителів початкових класів, актуалізувати практичний досвід, розвивати навички творчого підходу до розв'язання освітніх цілей, створити єдиний навчально-методичний банк завдань із мовознавчих дисциплін; удосконалити їх навчально-методичні комплекси.

ВИСНОВКИ

Виконане дослідження присвячено проблемі формування лінгводидактичної компетентності майбутніх учителів початкових класів закладів загальної середньої освіти. У результаті його проведення сформульовано низку висновків:

1. На основі аналізу науково-методичної, психолого-педагогічної та лінгвістичної літератури з'ясовано сутність лінгводидактичної компетентності майбутнього вчителя початкових класів як інтегративної якості особистості,

що включає сукупність базових і метапредметних компетенцій, які дозволяють успішно здійснювати професійну діяльність.

2. З'ясовано стан розробленості проблеми формування лінгводидактичної компетентності студентів та особливості цього феномену. Проаналізовано підходи науковців до вивчення понять «компетентнісний підхід», «лінгводидактична компетентність», обґрунтовано різні позиції щодо визначення цих термінів, а також охарактеризовано структуру лінгводидактичної компетентності майбутніх учителів початкової школи.

3. Доведено, що професійна підготовка вчителів початкових класів ґрунтується на компетентнісному підході, де компетентність виступає як головний показник професіоналізму і передбачає сформованість у них базових та метапредметних компетенцій, які дозволяють успішно здійснювати викладання української мови в новій українській школі.

4. Виявлено, що до важливих педагогічних проблем, які поставило життя перед сучасною школою, належить використання альтернативних форм організації навчання учнів, впровадження нових педагогічних ідей і підходів до освітнього процесу, в центрі яких – особистість дитини з її потребами, інтересами й життєвими проблемами.

5. З'ясовано, що впровадження інноваційних форм і технологій навчання набуває особливого значення для формування лінгводидактичної компетентності майбутніх учителів початкових класів у зв'язку з тим, що відповідно до викликів інформаційного суспільства вони повинні забезпечити розвиток мислення молодших школярів, їх вміння аналізувати ситуацію, планувати свої дії на декілька кроків вперед, адекватно оцінювати результати, самостійно набувати і переробляти інформацію, вміння перетворювати знання в інструмент пізнання інших видів діяльності та конструктивно взаємодіяти з іншими.

6. Обґрунтовано, що впровадження інноваційних методів поряд із традиційними переконує в ефективності їх поєднання. Наведено приклади застосування інноваційних методів у процесі професійної підготовки

майбутніх вчителів початкових класів, під час виконання яких студенти мають можливість міцно засвоїти загальні правила поведінки в колективі, набути навички спільної корпоративної діяльності, розкривати індивідуальний творчий потенціал, мотивацію вести пошук і ділитися результатами дослідження, використовуючи при цьому медіа-, відеосупровід, презентації тощо.

7. Розроблено дидактичну систему вправ, що враховує особливості майбутнього фаху, інформаційний обсяг дисципліни, яка засвоюється, внутрішньопредметні, міжпредметні й системно-інтеграційні зв'язки навчальних курсів і на найвищому рівні забезпечує ефективне формування лінгводидактичної компетентності майбутніх учителів початкових класів. Запропоновано такі типи вправ: тематично-аналітичні, мовно-комунікативні, репродуктивно-творчі; когнітивно-діяльнісні.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування лінгводидактичної компетентності майбутніх учителів початкових класів закладів загальної середньої освіти. На наш погляд, подальшої розробки потребує проблема навчально-методичного забезпечення, методичних посібників і дидактичних матеріалів для формування цієї якості у студентів спеціальності «Початкова освіта».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко В. П. Роздуми про вчителя [Текст] / В. П. Андрущенко. - Київ : Вища освіта України, 2011. - №2. - С. 6-8.
2. Анненский И.Ф. Избранное. / Сост. И. Подольская. - М.: Правда, 1987. – 592 с.
3. Асанова А.Е. Формування лінгводидактичної компетентності майбутніх учителів української мови початкової школи з кримськотатарською мовою навчання / Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук (13.00.04 - теорія і методика професійної освіти) / Сімферополь, 2015. - Режим доступу: http://www.kspu.edu/FileDownload.ashx/diss_
4. Базиль Л.О. Литературоведческая компетенция в профессиональной подготовке учителя украинского языка и литературы: теоретический аспект / Л.О. Базиль / Вісник Глухівського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки (9). 2015. - С. 221-227.
5. Бех І. Д. Виховання особистості: навчально-методичний посібник: у 2 книгах. Книга 2 : Особистісно-орієнтований підхід : науково-практичні засади. - Київ : Либідь, 2003. - 344 с.
6. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання – нова освітня технологія / І. Д. Бех. - Педагогіка толерантності, 2001. - № 1. - С. 16-19.
7. Болонський процес і навчання впродовж життя : зб. наук. праць / упоряд. : М. Ф. Степко, Б. В. Клименко, Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ. Харків, 2004 - 111с.
8. Болотов В. А. Компетентностная модель: от идеи к образовательной программе / В. А. Болотов, В. В. Сериков // Педагогика. - 2003. - № 10. - С. 814.
9. Большой электронный словарь [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://radugaslov.ru/abbyu.htm>.
10. Вербицкий А.А. Личностный и компетентностный подходы в образовании: проблемы интеграции / А.А. Вербицкий. - М.: Логос, 2009 – 336 с.

11. Ворожцова И.Б. Основы лингводидактики. Учебное пособие для студентов высших учебных заведений, обучающихся по специальностям «Филология», «Теория и методика преподавания иностранных языков и литератур» / И.Б. Ворожцова. - Ижевск: Удмурский гос. унив., 2007. – 113 с.

12. Гавришак Г. Р. Компетентність та ключові компетенції викладача ВНЗ. Професійні компетенції та компетентності вчителя: матеріали регіон. наук.-практ. семінару (28-29.11. 2006 р.) / Г.Р. Гавришак. - Тернопіль: Терноп. нац. пед. ун-т імені Володимира Гнатюка, 2006. - С. 31-32.

13. Глузман О.В. Базові компетентності: сутність та значення у життєвому успіху особистості / Январские педагогические чтения. Вып. 9. - Симферополь: НИЦ КИПУ, 2011. - С. 3-14.

14. Гончаренко С. У. Методика як наука [Текст] / С. У. Гончаренко. - Хмельницький: ХГПК, 2000. - 30 с.

15. Гудзик И.Ф. Компетентностно ориентированное обучение русскому языку в начальных классах (в школах с украинским языком обучения) / И.Ф. Гудзик. - Чернівці: «Букрек», 2007. - 496 с.

16. Гузій Н. В. Педагогічний професіоналізм : історико-методологічні та теоретичні аспекти : монографія. - К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2004. - 243с.

17. Гудзик І.П. Полікультурне спрямування навчання мови / І.П. Гудзик // Матеріали круглого стола научно-педагогічного журналу «Педагогіка» «Поликультурное образование и национальная школа. - Симферополь, 2004. - 116 с.

18. Девлетов Р. Р. Трилингвальное обучение в педагогических учебных заведениях Украины: монография / Р. Р. Девлетов - Симферополь: Оджакъ, 2011. - 340 с.

19. Девлетов Р.Р. Комплекс лингводидактических материалов по методике преподавания русского языка (компетентностный подход в обучении) / Р.Р. Девлетов, Э.З. Топчук. - С.: «ДИАЙПИ», 2011. - 72 с.

20. Девлетов Р.Р. Навчально-методичні матеріали з формування лінгводидактичної компетентності майбутніх учителів української мови в

початковій школі / Р.Р. Девлетов, А.Е. Асанова - Сімферополь: Оджакъ, 2014. - 144 с.

21. Девлетов Р.Р. Нанолінгводидактический поход к преподаванию филологических дисциплин: становление, содержание и перспективы / Р.Р. Девлетов / Вектор науки. Серия: Педагогика и психология. - Тольятти, 2014 - № 1(16) - С. 63-66.

22. Девлетов Р.Р. Теоретико-методичні засади навчання майбутніх учителів початкових класів кримськотатарської мови в умовах трилінгвального мовленнєвого середовища: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. Наук: спец. 13.00.02. - Теорія та методика навчання (кримськотатарська мова)» / Р.Р. Девлетов - К., 2012. - 41 с.

23. Енциклопедія освіти / [Академія педагогічних наук України] / ред. В. Г. Кремень. - К.: Хрінком Інтер, 2008. - 1040 с.

24. Заболотська О.О. Теоретико-методологічні засади формування індивідуальності майбутніх учителів-словесників у професійній підготовці: автореф. дис. докт. пед. наук : спец. 13.00.04. - Теорія і методика професійної освіти. / О. О. Заболотська - Одеса, 2007. - 44 с.

25. Закон України «Про вищу освіту». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст. 2004 зі змінами та доповненнями : [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

26. Зеер Э. Компетентностный подход к модернизации профессионального образования / Э. Зеер, Э. Сыманюк. - Высш. образование в России. - 2005. - № 4. - С. 23-30.

27. Зимняя И.А. Единая социально-профессиональная компетентность выпускника университета: понятие, подходы к формированию и оценке / И.А. Зимняя. - М.: МИСИС, 2008. - 24 с.

28. Каптур Г.А. Професійна лінгводидактична підготовка вчителя початкових класів // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки, 2009. – С. 79-83

29. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та

українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / за заг. ред. О. В. Овчарук. - К.: "К.І.С.", 2004. - 112 с.

30. Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року: веб-портал органів виконавчої влади України [Електронний ресурс]: Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/pras/249613934>.

31. Копусь О.А. Теоретико-методичні засади формування фахової лінгводидактичної компетентності майбутніх магістрів-філологів: дис. доктора пед. наук: спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання (українська мова)» / О.А. Копусь. - Одеса: ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», 2013. – 472с.

32. Краевский В.В. Методологическая компетентность педагогов-исследователей как условие научного обеспечения модернизации образования / В.В. Краевский. // Соискатель-педагог. - № 1. - 2008. - С. 31-35.

33. Кремень В. Г. Підготовка вчителя в умовах переходу загальноосвітньої школи на новий зміст, структуру і 12-річний термін навчання / В. Г. Кремень. – Київ : Вища школа, 2003. - № 1 - С. 3-11.

34. Кучерук О.А. Система методів навчання української мови в основній школі: теорія і практика: монографія / О.А. Кучерук. - Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. - 420 с.

35. Лаптева И.Д. К вопросу о педагогической компетентности / И.Д. Лаптева / Педагогическое образование и наука, 2007. - № 4. - С. 35-38.

36. Леонтьев А. Н. Слово в речевой деятельности. / А.Н. Леонтьев / Некоторые проблемы общей теории речевой деятельности. - М.: Наука, 1965. - 245 с.

37. Леонтьев А.Н. Некоторые вопросы психологии обучения речи на иностранном языке / А.Н. Леонтьев / Вопросы прихалингвистики и преподавания русского языка как иностранного. - М.: Политиздат, 1971. - С. 8-14.

38. Лобчук О.Г. Навчання мовленнєвої діяльності на уроках мови / О.Г.

Лобчук. - 2008. - 88 с.

39. Луговий В.І. Становлення системи основних понять і категорій компетентнісного підходу в умовах парадигмальних змін в освіті / В.І. Луговий, О.М. Слюсаренко, Ж.В. Таланова / Компетентнісний підхід в освіті: теоретичні засади і практика реалізації. - Ч.1.- К.: Ін-т обдарованої дитини НАПН України, 2014. – С. 14-24

40. Мацевко Н. Інтерактивні техніки навчання як засіб розвитку пізнавальної активності студентів / Н. Мацевко / Шляхи модернізації вищої освіти в контексті євроінтеграції: матеріали регіонального науково-практичного семінару / за заг. ред. Г. В. Терещука. – Тернопіль: Вид-во ТИПУ ім. В. Гнатюка, 2008. – С. 93-96.

41. Методична система формування лінгвістичної компетентності майбутніх учителів української мови у процесі вивчення мовознавчих дисциплін [Текст] : монографія / Лілія Рускуліс ; Херсон. держ. ун-т. - Миколаїв : Швець В. М., 2018. - 419 с.

42. Мішеніна Т.М. Формування дидактичної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей у вищих педагогічних навчальних закладах [Текст] : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.09 / Т.М. Мішеніна - К., Нац. акад. пед. наук України, Ін-т педагогіки, 2013. - 40 с.

43. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки. [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://oneu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/11/nsro_1221.pdf

44. Недогреева Н.Г. О метапредметной компетентности учащихся в условиях современного образования / Н.Г. Недогреева, И.С. Козлова / Вектор науки Тольяттинского государственного университета. - Вып. № 4 (30) / 2014. С. 259-262 [Электронный ресурс]: Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/o-metapredmetnoy-kompetentnosti-uchaschihsya-v-usloviyah-sovremen-nogo-obrazovaniya>.

45. Нова українська школа : poradnik dla vchytelja [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/NUSH-poradnyk->

46. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам) / Э.Г. Азимов, А.Н. Щукин. - М.: Издательство ИКАР, 2009. [Электронный ресурс]: Режим доступа: http://methodological_terms.academic.ru/1487. с.190.

47. Орлова Г.А. Формирование языковой компетенции младших школьников / Г.А. Орлова. - Начальная школа. -2004. - № 3. - С. 91-95.

48. Остапенко Н.М. Теорія і практика формування лінгвометодичних компетентностей у студентів філологічних факультетів ВНЗ / Наталя Миколаївна Остапенко. - Черкаси: вид. Чабаненко Ю., 2008. - 330 с.

49. Петухова Л.Є. Становлення поняття «інформатичні компетентності» та рівні їх діагностики у майбутніх учителів початкової школи / Л.Є. Петухова. – К. : Наука і освіта. - 2008. - № 8/9. - С. 193-198.

50. Петухова Л.Є. Теоретико-методичні засади формування інформатичних компетентностей майбутніх учителів початкових класів: дис. доктора пед. наук / Л.Є. Петухова. - Одеса, 2009. - 564 с.

51. Положення про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки фахівців. – Тернопіль: ТИПУ ім. В. Гнатюка, 2004. – 48 с.

52. Попов А.І. Географічні назви / А.І. Попов. - К.: Наука, 1965. - 181с.

53. Про освіту : Закон України. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380 [Електронний ресурс]: Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2145-19.pdf>.

54. Равен Дж. Компетентность в современном обществе. Выявление, развитие и реализация. / Дж. Равен. - М.: Когито-Центр, 2002. – 396 с.

55. Рибалка В.В. Особистісний підхід як психолого-педагогічний принцип організації профільної та професійної підготовки учнівської молоді / Психологія особистісно орієнтованої професійної підготовки учнівської молоді: Наук.-метод. посібник / За ред. В.В. Рибалки. - К.; Тернопіль: Підручники і посібники, 2002. - С. 80-89.

56. Рыбаков М.Д. Лингвопедагогическая культура и духовное развитие будущего специалиста-преподавателя / М.Д. Рыбаков. - М.: Научно-практич. журн. «Акмеология». - № 1 (9). - 2014. – С. 61-70.

57. Савченко О.Я. Упровадження компетентнісного підходу в початковій освіті: здобутки і нерозв'язані проблеми / О.Я. Савченко / Компетентнісний підхід в освіті: теоретичні засади і практика реалізації. - Ч.1 / Нац. акад. пед. наук України - К.: Ін-т обдарованої дитини НАПН України, 2014 - С. 41-50.

58. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии / Г.К. Селевко. - М.: Народное издание, 1998. - 250 с.

59. Семенов О. М. Система професійної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури (в умовах педагогічного університету) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Олена Миколаївна Семенов. - К., 2006. - 41 с.

60. Семенов О.М. Професійна підготовка майбутнього вчителя на основі поліпарадигмального підходу / О. М. Семенов, - К.: Вища освіта України. - № 3 (додаток 2) - 2014 . - С. 77-82.

61. Семиченко В.А. Психологія педагогічної діяльності: Навчальний посібник. / В.А. Семиченко. - К.: Вища школа, 2004. - 335 с.

62. Сидорчук Н.Г. Деякі підходи до вивчення феномену науково-дослідної діяльності майбутніх учителів / Н.Г. Сидорчук // Вісник Житомирського педагогічного університету.-Житомир: Редакційно-видавничий відділ Житомирського держ. пед. ун-ту імені Івана Франка, 2003. - № 12. - С.74-78.

63. Синельникова Л.Н. Компетенции как критерии идентичности языковой личности / Л.Н. Синельникова // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации». -Т.23 (62). - №2. Часть 2. - 2010. - С. 354-364.

64. Собаєва О.В. Активізація пізнавальної діяльності студентів в умовах дистанційного навчання: автореф. к.пед.н. 13.00.09 - теорія навчання / О.В. Собаєва. - Харків, 2001, 17 с.

65. Социальная компетентность классного руководителя: режиссура совместных действий / Под ред. А.Г. Асмолова, Г.У. Солдатовой. - М.: Смысл, 2006. - 321 с.

66. Студенікіна В. Лінгводидактична компетентність учителів української мови в структурі методичної [Електронний ресурс] / В. Студенікіна // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. - № 22 (209). - Ч. I. - 2010. - С.85-90. - Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vlush/Ped /2010_22_ 1/ 12. pdf

67. Титов В.М. Понятійне співвідношення компетентності та психологічної логіки / В.М. Титов// Реалізація європейського досвіду компетентнісного підходу у вищій школі України. - К.: Педагогічна думка, 2009. - С. 67-84.

68. Толковый словарь / Д.Н. Ушаков. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://ushakovdictionary.ru/word.php>.

69. Українсько-російський словник термінів міжкультурної комунікації Ф.С. Бацевич / Ф. С. Бацевич, Г. Ю. Богданович. - Сімферополь; [Саки]: Підприємство «Фенікс», 2011. - 281 с.

70. Хижняк І. А. Особливості лінгводидактичної компетентності сучасного вчителя початкових класів та шляхи її формування / І. А. Хижняк // Науковий Вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки : Педагогічні науки. - 2012. - № 14 (239). - С. 198-200.

71. Хуторской А.В. Ключевые компетенции и образовательные стандарты / А.В. Хуторской. - Центр дистанционного образования "Эйдос" , 2002. - № 2. - С. 58-64.

72. Шапошнікова І. М. Тенденції перебудови системи підготовки вчителя початкових класів. Підготовка вчителя початкової школи в умовах нової парадигми освіти: матеріали Міжнар. наук.-метод. конф., 1-2.04 2004 р., Київ. - 2004. - С. 77-80.